

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MARIENBORG

*et nordsjællandsk landsteds
historie*

af

BREDO L. GRANDJEAN

Udgivet af

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR
LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

1977

MARIENBORG et nordsjællandsk landsteds historie er udgivet med støtte af Sparekassen for Lyngby og Omegns Fond. Som skrift er anvendt Garamond, trykt på Thai Cote fra De forenede Papirfabrikker. Reproduktionsarbejdet er foretaget af Cliche Centralen, og bogbinderarbejdet er udført af Erik Jensens Bogbinderi. Trykt i Det Berlingske Bogtrykkeri. © Bredo L. Grandjean, 1977.

ISBN 87-87298-06-6

Ved 50-års jubilæet den 9. december 1977 for stiftelsen af Historisk-topografisk Selskab for Lyngby-Taarbæk Kommune har selskabets bestyrelse ønsket at markere begivenheden ved at udsende en lidt fornemmere Lyngby-Bog end sædvanligt. Selskabet har derfor udsendt kunsthistorikeren Bredo L. Grandjeans bog om Marienborg i et udstyr, der adskiller den fra Lyngby-Bogens traditionelle format og udseende, men har samtidig valgt et emne, der illustrerer selskabets stadige bestræbelse på at forene det historiske og det aktuelle: alle danskere kender Marienborg som statsministerens sommerbolig, men her fremlægges for første gang en samlet fremstilling af husets mere end 200-årige historie.

Aage Børresen
stadsbibliotekar
selskabets formand

I rækken af nordsjællandske landsteder fra det attende århundrede har Marienborg stedse indtaget en beskeden plads. Den er ingen arkitektonisk perle, rummer ikke nogen gammel bestand af kulturelle skatte og er ikke som f.eks. Sophienholm og Sølyst indgået i dansk litteraturhistorie som et samlingssted for skønånder. Gennem de første 218 år af sin tilværelse har det for generationer af gående, kørende og sejlene Københavnere på skovtur til Frederiksdal været »det for sin ualmindelig smukke Beliggenhed bekjendte« herskabelige hus ved Nybro, men hvilke rige folk der ejede det, har sagtens kun været kendt af de lokale. Efter at Ejendommen i 1961 kom i statens eje som sommerbolig for den siddende statsminister og desuden er blevet centrum for vigtige politiske møder, har den fået en helt anden status i folks bevidsthed, man læser om den i avisen og ser billeder af ministre i skjorteærmer på den store græsplæne. Af den grund kan det måske interessere offentligheden at erfare noget om husets historie og dets beboere gennem tiderne.

Bredo L. Grandjean

I fortalen til Den danske Atlas nævner Erik Pontopidan som en del af sit kildemateriale de egnsbeskrivelser som amtsmændene i henhold til en rekvisition af 6. april 1743 indsendte til kancelliet. En af disse indberetninger, »Beskrivelse over Kiøbenhavns Amt, strækkende sig til Aarets Udgang 1744, forfattet og endelig sammenskrevet dend 10. Maj 1745«, findes i historikeren Abraham Kall's manuskriptsamling i Det kongelige Bibliotek og her står følgende at læse under omtalen af Lyngby sogn: »Udi enden af Frederichsdals Skou paa en Banke ikke vit fra den saa kaldede nye Broe, er ogsaa nyelig en meget smuk bygning til at være et Lyst Sted opsat af H. Capitain Fischer«. Dette er den tidligste efterretning om det nuværende Marienborg, som således skulde være opført i slutningen af 1744. Til yderligere støtte for denne datering kan man hæfte sig ved ordet »nyelig«, der også er brugt i forbindelse med sikkert daterede lyststeder som »Kløckers gård« i Gentofte og rådmann Hans Nic. Nissens gård i Lyngby, begge fra 1744. At den nævnte kaptejn Fischers fæstebrev var dateret 11. marts 1745 [1] behøver ikke at rokke ved rigtigheden af amtmandens oplysning.

Bygherren, kommandørkaptejn Olfert Fischer (1700-1761), far til søhelten af samme navn, var søn af en hollandsk skipper og senere købmand i København Olfert Fasvier eller Vaese, der tilhørte den tysk-reformerte menighed og som døde før 1713. I dette år købte moderen som enke et hus i Laxegade

(det daværende matrikelnummer 275, skøde af 28 marts), hvor hun forhandlede hollandske varer [2], og her boede Olfert Fischer d.æ. som løjtnant i 1728. I 1739 – han var da avanceret til kaptejn – blev han medlem af direktionen for Dansk Asiatisk Kompagni og året efter erhvervede han sig en standsmæssig gård i Lille Strandstræde, det nuværende matrikelnummer 65 i Skt. Annæ Øster kvarter; bag forhuset, der havde ni vinduesfag, lå ned imod Toldbodgade en stor have med lysthus og fiskedam. For sommeren lejede han i de følgende år værelser hos skovfoged Frederich Jørgensen Schou i Nybrohuset nærmest Nybro [3] og blev så begejstret for egnen at han besluttede at skaffe sig eget hus her. Byggetilladelse og fæstebrev fik han af Frederiksdals besidder, gehejmeråd Johan Sigismund Schulin, der i 1742 var blevet præsident i Asiatisk Kompagni og med hvem han således var blevet nærmere bekendt. Grunden ude på næsset var anelig: 230 alen lang, 188 alen på bredden imod øst og 124 mod vest; senere fik Fischer et tilstødende stykke jord syd for haven, 155x53 alen. Kilderne svigter ganske med hensyn til Fischers byggeforetagende, den ældste brandtaxation (Bilag II) er fra 1787, den ældste kendte gengivelse af huset fra 1791. Der er dog grund til at tro, at denne tegning giver et korrekt billede af Fischers gård som den så ud efter opførelsen; J.F. Lindenchrone, der købte stedet i 1795 og som var meget nøjagtig med sine oplysninger, nævner i et brev til Johan Bülow, at »den

A.G. Gielstrup: Marienborg set fra Nybro, 1791. Pen og bly. Betegnet »tegnat af Adam Gottlob Gielstrup. an. 1791 d.19Julii«. 175 x 215. Fra album med tegninger af Gielstrup tilhørende lensgreve J.S. Schulin, Frederiksdal.

afdøde Admiral Fischer har bygget Gaarden«. Tegningen viser et typisk dansk landhus i en etage med en gennemgående trefags kvist og halvvalmede gavle. Til venstre for hovedbygningen ses en del af den sydlige sidefløj og til højre – ved den nordlige gavl – et kort plankeværk og en lille bygning med spidst tag, antagelig det ene af de i 1787 nævnte tyrkiske lysthuse. Vi skal senere komme ind på bygningsbeskrivelsen og må her nøjes med at forestille os ægteparret Fischer og dets hurtigt voksende børneflokk – fra 1741-47 fem piger og Olfert junior – som landliggere i en nyanlagt have. Desværre kendes der ingen billeder af dem.

Det vides ikke hvad der fik kommandøren til at opgive sit lyststed igen efter blot fem somre. Har det været for dyrt og flyttebesværet med alle de små børn to gange om året for stort? Eller er han blevet fristet af et godt tilbud? Vi må holde os til kendsgerningerne: Huset blev solgt.

Den nye ejer, Peter de Windt (1714-1753) var også reformert. Han tilhørte en rig og anset hollandsk familie, der siden 1680erne havde ejet sukker- og bomuldsplantager på de vestindiske øer, ældste søn af Gerrit Sprewert de Wint og antagelig identisk med den Pieter de Wint »ex Insula Sct. Thomas«, der i 1737 indførtes i den hollandske by Harderwijks universitets matrikel [4]. Ved faderens død samme år arvede han sammen med sine tre brødre og en søster den store sukkerplantage Wintsberg, der var anlagt af

farfaderen Pieter de Wint og hvoraf der endnu er bevaret ruiner [5], tilligemed de andre plantager her og på Skt. Croix. Han flyttede nu ind i fædrenehuset i Charlotte Amalie, blev medlem af det lokale borgerråd og giftede sig i 1742 med Anna Maria Benners, en steddatter af viceopperhoved Jacob Schiønne-mann [6]. Familiefirmaet ejede en snau, der besejlede Amsterdam.

I april 1749 indledte de Windt en proces imod guvernøren Suhm, der havde rettet ærekrænkende beskyldninger imod hans kone, tilsyneladende en banal historie om sladder, at hun på forskellig måde skulde have optrådt som Kirsten Giftekniv inden for den reformerte menighed. Sagen må imidlertid have taget hårdt på familien, for få dage senere benyttede denne en skibsløjighed til København og brød op fra øen. Før afrejsen den 16. april anmodede de Windt den danske jurist Reimert Haagensen om at føre sagen og meddelte samtidig Suhm på dennes forespørgsel, at han under sit fravær vilde være repræsenteret af sin svoger, guvernør Jens Hansen på Skt. Croix [7].

Det Vestindisk-Guineiske Kompagnis skib »Vesuvius« klarede den lange rejse på rekordtid og ankrede op på reden den 18. juni; ægteparret med to småbørn, fire kvindelige og en mandlig negerslave foruden tre sorte børn blev roet ind til toldboden, hvor de er blevet mødt med nysgerrige blikke af københavnernes, for hvem ankomsten af et skib fra de fjerne kolonier var en populær adspredelse. Vi må forestille

os at negeren har slæbt på bagagens vigtigste stykke: en jernbeslået kasse med sølvtøj og kontanter; af de øvrige effekter opregnes bl.a. 1 kasse bøger, 1 kasse porcelæn, 6 krusker syltetøj og 6 ruller tobak [8] (se bilag I). Det lille selskab forsvinder for os i vrimmel- len og vi genfinder først familien i slutningen af april 1750, da Pieter de Windt køber kommandør Fischers lystgård og betaler den kontant med 6,250 rdlr. hvil- ket tyder på en vis likviditet. Han havde ikke efter sin ankomst søgt borgerskab – måske har han oprindel- ig tænkt sig at vende tilbage – men hurtigt fået forbin- delse med direktionen for det Vestindisk-Guineiske Kompagni om aftaler af økonomisk art, og han må have tjent sine penge ved privat handel på Vestindi- en, hvor han jo i øvrigt havde sin andel i plantagerne med deraf flydende indtægter. Juni terminsdag 1750, ikke seks uger efter købet af lystgården, låner han ikke desto mindre 5000 rdlr. af Fischer til 5 % og mod pant i ejendommen.

Det skulde blive familiens eneste sommer på Frede- riksdal. Den 25. november døde fru de Windt og en nyfødt søn, og i december den fireårige Johannes og hans lille søster Susanne. Deres kister blev sat ned i Reformert Kirkes krypt [10]. Til og med var slavin- den Cecilie død i november, så de Windt holdt en sørgelig jul med de resterende sorte tjenestefolk i sin nyerhvervede gård, Købmagergade 42 på hjørnet af Klareboderne, som han den 15. december havde købt af isenkræmmer Nicolai von Hütten [11].

Enkemandstanden har ikke passet den kun 38årige emigrant. I april 1752 indgik han et nyt ægteskab med den sekstenårige Maria Cathrine Fabritius, datter af agent Michael Fabritius (død 1746) og Anna Maria Køster, der havde giftet sig igen med sin mands kompagnon, agent J.F. Wever, direktør i Vestindisk-Guineisk Kompagni; den unge bruds søster var nylig blevet gift med den rige Reinhard Iselin. Det siger noget om de Windts status og omdømme at han kunde gifte sig ind i den øverste ende af det københavnske handelsociety. Hans nye lykke blev kortvarig og sommeren på Frederiksdal hans sidste. I det tidlige forår 1753 ramtes han af sygdom og oprettede sammen med den unge kone et testamente; den 27. marts døde han og blev stedt til hvile ved siden af sin familie i krypten. I overensstemmelse med testamentet trådte nu Wever og Iselin i funktion som executorer, enken fik hele boet med de to ejendomme samt andelen i plantagerne til fri rådighed med undtagelse af negeren Anthoni, husslavinden Mintie og negerdrenge Andres som var enarmet; disse skulde efter de Windts ønske »være fri for det saa kaldede Slave-rie« [12].

Det var således ikke nogen ringe medgift den syttenårige enke kunde præstere, da hun efter sørgeåret giftede sig påny med ritmester ved livgarden tilhest Jacob Frederik Schaffalitzky de Muckadell (1722-1716). De beholdt gården på Købmagergade som vinterbolig og tilbragte somrene på Frederiksdal,

hvor de lod lystgården »forandre og forbedre« [13]; nærmere oplysninger om disse byggearbejder foreligger beklageligvis ikke, men de kan næppe have været ret omfattende, for da Schaffalitzky de Muckadell ti år senere – i 1764 – atter afhændede stedet, indbragte det kun 3,250 rdlr. eller godt halvdelen af hvad Pieter de Windt havde betalt derfor.

Køberen agent og grosserer Gysbert Behagen (1725-1783) hørte socialt og trosmæssigt til kredsen. To år gammel havde han mistet sin far, en hamborgsk vinhandler, og moderen havde i 1732 giftet sig påny med grosser Joost van Hemert (1696-1775), der da stedsønnen blev voksen optog ham i sit firma. Begge har kendt Pieter de Windt fra den reformerte menighed, fra det Vestindisk-Guineiske Kompagni, hvor van Hemert var direktør under de Windts ophold i København, og fra Frederiksdal, hvor de var genboer, idet van Hemert ejede Tusculum på Nybrovej. Samme år Behagen overtog lystgården købte hans halvbroder, Peter van Hemert, de Windts gård på Købmagergade, hvor han flyttede ind med sin unge kone Charlotte Fabritius, en slægtning til fru Schaffalitzky de Muckadell. Behagen havde i 1760 – det år han tog borgerskab – købt et hus i Strandgade på Christianshavn (det daværende matrikelnummer 37); 1768 erhvervede han nabohuset (det daværende matrikelnummer 36), lagde de to ejendomme sammen til een stor gård på ti fag (det nuværende nummer 26) og forhøjede dem med en etage, kronet af en fronton

Ritmester i livgarden tilhøst Jacob Frederik Schaffalitzky de Muckadell, ejer af Marienborg 1755-1764. På kyradset Christian 6.s spejlmonogram. Maleri fra 1743 på Arreskov.

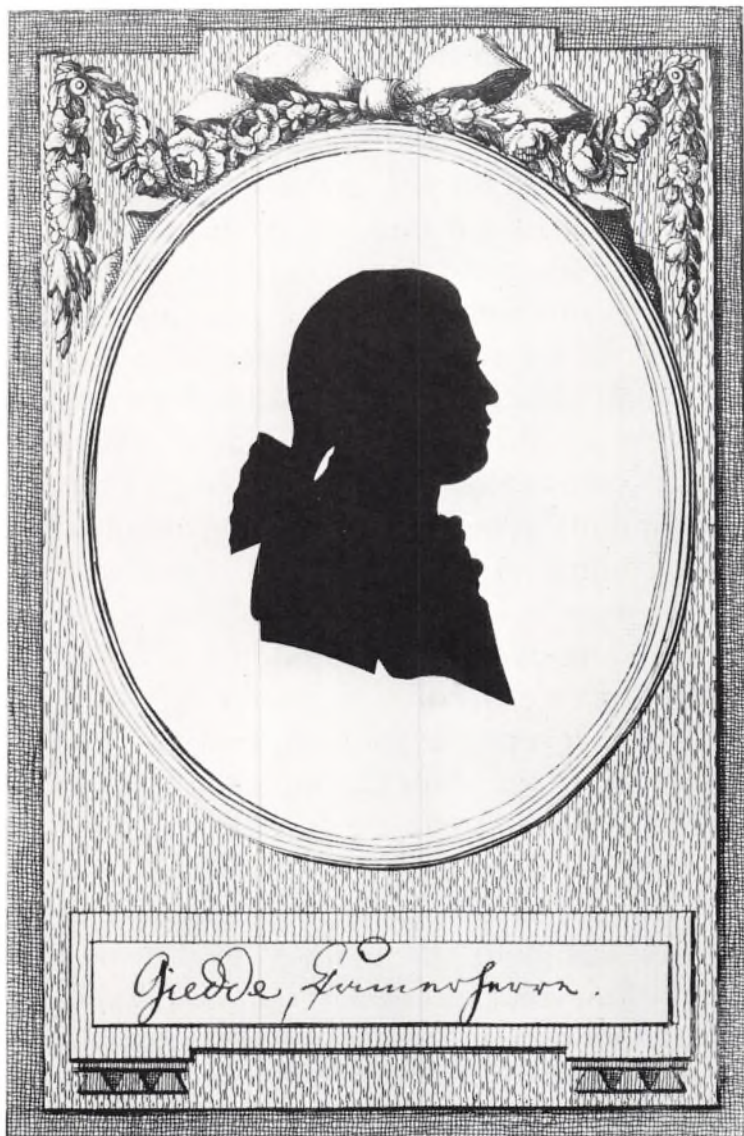
med bogstavet B i en kartuche samt årstallet 1769. Samme år blev Behagen direktør i Asiatisk Kompagni, der havde tilhuse i det smukke barokhus overfor. Det er fristende at tænke sig, at lystgården ved Nybro i de henved 30 år den ejedes af familien Behagen har nydt godt af dennes velstand og kultur. I sin bog »Danske Landsteder« berører Hans Henrik Engqvist Marienborgs bygningshistorie og sammenholder huset med Behagens ombyggede gård på Christianshavn med frontonen som et – hvad han indrømmer – såre spinkelt argument.

Teorien om en mulig sammenhæng falder imidlertid med beskrivelsen fra 1787 og Gielstrups tegning fra 1791. At denne gengiver havefacaden med kun ni vinduesfag gør man klogt i at tage som en kunstnerisk frihed, i hvert fald passer det ikke med vurderingsmændenes optælling ved gennemgangen af de enkelte rum. Også gårdfacaden har haft forhøjet midterparti med gavlkvist, men i stedet for den traditionelle dør i midtfaget – svarende til havedøren – fandtes to indgange til højre og venstre for den gennemgående trefags hasesal, en sidebetoning vi kender fra f.eks. hovedfløjen på Lerchenborg (1743-45) sans comparaison i øvrigt – og som sikkert har været den oprindelige. Begge facader har været uden udsmykning af nogen art. Sidefløjene, der var opført af mur og bindingsværk og havde rødt tegtag, var ikke som nu sammenbygget med den grundmurede hovedfløj, men forbundet med denne ved et planke-

værk. Mod vest lukkedes den brolagte gårdsplads af et højt, hvidmalet stakit med portfløje. Selv om Behagen øjensynligt ikke har ændret ved gårdens ydre kan han meget vel have forskønnet hovedbygningen indvendig; det kan således ikke udelukkes, at de omtalte stuklofter har stammet fra hans ejertid – han lod udføre smukke, endnu bevarede stukdekorationer i Strandgade – snarere end fra Olfert Fischers. Men navnlig kan man forestille sig at han har taget sig af havens udformning og forskønnelse, de to lysthuse formet som tyrkiske telte kan næppe have været opstillet meget tidligere end 1780. Det tidligst daterede eksempel inden for det nuværende kongeriges grænser blev udført til haven bag »palæet« i Horsens, der i 1780 under Harsdorffs ledelse indrettedes til exil for enkedronning Juliane Maries russiske slægtninge [14]. I herregården Salzau's have i Holsten stod ved samme tid »einander gegenüber zwey türkische Zelte, von Holz erbauet, von aussen weiss mit grünlichen Streifen, inwendig grün bemalt und oben auf der Spitze ein vergoldter Mond« [15]; netop sådan må vi forestille os Behagens lysthuse. Også i haven til Raff's lyststed på Nybrovej stod et tyrkisk telt, der omtales 1795. Marienborgs lysthuse omtales ikke i taxationen fra 1807 og borte er også forlængst det øvrige dekorative inventar: de otte munkehoveder af sten, de fire romerske kejserbuster på piedestaler og de fire blyfigurer – i legemstørrelse, haveskulpturer som meget vel kan være anskaffet af den rige Behagen.

Den 29. april 1793 afhændede den da 62årige etatsrådinde Behagen sin landejendom til kammerherre Werner Hans Rudolf Rosenkrantz Giedde (1756-1816), som udstedte en panteobligation lydende på 3,500 rdlr. hvilket var hele købesummen, og forpligtede sig til at betale afdrag a 500 rdlr. første gang til december termin 1794. Skødet forblev i hendes varetægt. Det eneste kontante beløb som Giedde skulde udrede var fæsteafgiften på 50 rdlr. til grevinde Schulin på Frederiksdal. Så favorable vilkår synes uvilkårligt begrundet i et nært bekendtskab, men da der ikke udover skøde- og pantebogen er bevaret kilde materiale, der belyser venskabelige relationer imellem familierne Behagen og Giedde, er det naturligt at betragte handlen som en hjælp til fru Giedde, med hvis fader etatsråd Behagen havde haft nær forbindelse; det vil fremgå af det følgende at den velvilje, der lå bag denne handel, faldt på et tørt sted.

Den nye formelle ejer skildres som et sympatisk og elskværdigt menneske og synes at have bevaret sin værdighed under livets forskellige tilskikkelser. Som adelig officerssøn uden udsigt til arv af betydning blev han som 12årig page hos enkedronning Juliane Marie, efter sin konfirmation kammerpage hos kronpris Frederik og i 1775 kammerjunker med 400 rdlr. i årlig løn, kun dobbelt så meget som en beskeden maler ved den nyoprettede porcelænsfabrik, men naturligvis med fri station ved hoffet. Uddannelse i meget andet end gode manerer fik han ikke,

*Hans Werner Rudolf Rosenkrantz Giedde, ejer af Marienborg 1793-95.
Silhouet udført af C. Limprecht fra 1780erne. Det kongelige Bibliotek.*

men han var musikalsk og dyrkede fløjtespillet med mere end amatør-mæssigt talent.

Til sit held traf han i selskabslivet en rig, ung enke, Anna Margrethe de Nully, datter af generalkrigskommissær Peter Brown, en af den københavnske handelspatriciats topmænd, og Anna Appleby. Hun havde mistet sin mand, købmand Peter Heilinger de Nully fra Vestindien efter kun eet års ægteskab [16] og var flyttet hjem til forældrene, hvor hun fødte sønnen Peter. Mariagen med Giedde blev deklareret i november 1778 [17] og et år senere holdtes brylluppet i Browns nyligt erhvervede palæ på hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Kongensgade. Her, i praktisk nærhed af Christiansborg, installeredes det unge par, sagtens med økonomisk støtte, som ikke blev mindre nødvendig da Giedde i 1784 fik kammerherrenøglen, fri bolig på slottet og 1600 rdlr. i gage. Endnu levede de sorgløst, han gav koncerter ved hoffet og tillige i Det Harmoniske Selskab i Vingårdsstræde, hun – smuk og dejlig – nød alles beundring [18].

Så, i 1788, gik Brown fallit, måtte realisere alt og kunde ikke længere støtte sin svigersøn og datter. Det hjalp kun lidet at Giedde i 1791 udnævntes til chef for hofkapellet (hofviolonerne), for han afbetalte på et gageforskud på 3,200 rdlr., og en formue som fru Giedde håbede at få fra Vestindien udeblev. Sligt rygtes hurtigt, og vi må tro, at etatsrådinde Behagen har ønsket at hjælpe på den ovennævnte måde

Anna Margaretha Giedde født Brown. Miniature indfattet i guldbroche, 1790. Privateje.

således at Giedde ved et senere gunstigt salg kunde komme ud af misèren. Man må imidlertid også huske, at det at eje et landsted, stort eller lille, nærmest var en selvfølgelighed i det milieu Giedde og hans kone tilhørte; om man havde råd dertil var mindre væsentligt. I Knud Lyhne Rahbeks skuespil fra 1796 »Sommeren eller det københavnske Landlevnet« siger en af hovedpersonerne, den gældplagede konferensråd Alleborg, ejer af lystgården Alleborggaard herom bl.a. »Nu omstunder har hele Verden Lyststed, og man kan tilforladelig ikke andet, ellers saa det ud, som man ikke havde Raad til det.«

For Giedde synes forholdet dog at have været andet end ambition. Han kan være blevet træt af hvervet som »opvartende kammerherre hos kongen«, af intriger og kabaler og besvær med hofviolonerne og have haft mere lyst til at dyrke sin have og sin musik i fredelige omgivelser, omend under komfortable forhold, kort sagt til det man med et moderne udtryk kalder at stå af ræset. En ikke uvæsentlig del af sin tid som kapelchef brugte han på at samle et musikarkiv på Christiansborg, en nodesamling som han ordnede med megen omhu, men som gik tilgrunde ved slotsbranden i februar 1794; hans private nodesamling derimod ejes idag af Det kongelige Bibliotek. Det kan i denne forbindelse nævnes, at et korværk fra hans hånd til tekst af Fr. Høegh-Guldberg i 1792 opførtes i det musikalske akademi [19].

I forsommeren 1793 tog han sin landejendom i besiddelse og kastede sig med iver over havebrug, ikke mindst dyrkning af nytteplanter, og skaffede sig adskillig litteratur om dette emne. Måske har han set en fremtid heri, i hvert fald søgte han i november samme år sin afsked fra hof tjenesten, hvilket blev imødekommet i nåde og med 1000 rdlr. i vartpenge eller på nudansk ventepenge, en pension der skulde række indtil han fik et andet embede. Han måtte nu fraflytte sin bolig på slottet og lejede en lejlighed i konferenseråd J.F. Heinrichs gård på hjørnet af Brolæggerstræde og Rådhusstræde, hvor han opretholdt en dyr menage med otte tjenestefolk [20]. Sommeren 1795

blev hans tredie og sidste på Frederiksdal, han var nu nødt til at sælge for at forbedre sin økonomi. Men først måtte fru Behagens fordring og dermed skødet indløses. Den 12 maj skaffede han to kontante lån på henholdsvis 3000 og 999 rdlr. fra en oberst Alexander von Ross og højesteretsadvokat Peter Boll Wivet imod prioriteter i ejendommen og samme dag betalte han fru Behagen ud [21].

København var ikke noget lysteligt opholdssted efter den store brand i juni 1795, der lugtede brændt, der var nød og elendighed i de hærgede bydele, og mere end nogensinde var der et behov for at flytte på landet, at komme væk fra alt det sørgelige. I Adresseavisen for tirsdag den 16 juni stod følgende fristende annonce i rubrikken Til Leje: »I Frederichsdahl, anden Gaard fra Byen, er smukke Værelser til Leie for et Herskab eller anden Familie og Logerende, samme kan beboes Vinter og Sommer, Haven som ligger tæt ved Søen har fortrinlig Indretning med Lysthuse, derved ligger en Seglebaad, som kan benyttes, hvorom accorderes paa Hjørnet af Skinder og Keisergade 1ste Sal«. Ejeren var miniaturemaleren Carl Viertel og hans hus var almindelig kendt under navnet »Raffs Lyststed« efter en tidligere ejer, justitsråd Anthoni Raff, der havde ejet det i en menneskealder. Kammerherre Johan Frederik Lindenchrone (1746-1817), der boede i det prægtige palæ på hjørnet af Skt. Annæ Plads og Bredgade, som hans far havde ladet bygge i 1751 efter Eigtvedts tegninger, læste

annoncen med stor interesse. Efter at han i 1793 havde solgt herregården Gjorslev på Stevns savnede han, der var en ivrig naturelsker og stærkt haveinteresseret, en passende sommerbolig for sig, sin kone Bolette Marie født Harboe og deres tre døtre, og da han var klar over, at der vilde komme mange reflekteranter, kørte han allerede om fredagen (den 19. juni) ud for at bese lokaliteterne.

Han skriver herom i sin kalender: »Tog ud til Frederichsdal for at se Portraitmaler Viertels Lyststed. Da vi havde set Værelserne og Haven som er meget smuk... sluttede jeg accord med denne gode Mand og Kone paa 3de Aar fra nu af og skal for 4 Værelser i underste Etage, 1 Sal med 2 smaa Kamre i 2den Etage, Køkken, Spisekammer, 2 Pige kamre, 1 Domestiquekammer, Stal til 6 Heste, Brug af Haven, Levering om Sommeren til vort Bord af saa meget grønt som muligt samt af alle Frugter, Brug af Søen til at fiske i samt af hans Baad betale 80 Rd.« [22]. Dagen efter tog Lindenchrone atter derud og skrev kontrakt. I et brev til vennen Johan Bülow på Sanderumgård fortæller han herom og tilføjer: »Værelserne ere smaae og ikke mange, men Egnen, som min Ven ved, romantisk og skøn!«. Opholdet blev imidlertid en blandet fornøjelse, da huset viste sig at være af den slags, mange landligere i vore dage døjer med. I en af sine mange klageskrivelser til Viertel hedder det således: »Paa nye maa jeg alvorligt erindre Dem om at lade alle Tagene over de Værelser som De har

Joban Frederik Lindencrone, ejer af Marienborg 1795-1800. Maleri af Jens Juel, 1787. C.L. Davids Samling.

leiet mig, sette i Stand, da Vandet saavel i vore egne som Domestiquernes saaledes løber ned, at det ikke alleene forderver Meublerne og det deri værende Tøy, men det som er allerværst er Sundheden lider derunder...«, og Lindenchrone havde ikke boet der mange dage førend han begyndte at skele misundeligt til Gieddes velholdte ejendom, der knejsede på bakken på den anden side af vejen. Han må også have forhørt sig, thi månedsdagen efter kontraktunderskrivelsen sendte han følgende artige billet til ejeren: »Tilgiv beste Hr. Kammerherre at jeg saaledes af et Rygte som adskillige haver sagt skal være sandt gjør Dem et Spørgsmaal. Har De i Sinde at sælge Deres Lyst Sted paa Friderichsdahl? Og i saa Fald hvad er Prisen og Vilkaarene?«. Et par dage senere takker han Giedde for en udførlig underretning og den 7. august aflægger han visit, der kommer til at vare 3 ½ time, og beser hele ejendommen; nogle dage efter aflægger Giedde genvisit og bydes på te i det tyrkiske lysthus, hvor han må have følt sig ganske som i sit eget. Man har sagtens diskuteret prisen, Giedde forlanger 10,000 rd., Lindenchrone byder 7000. Der går et par dage i hvilke Lindenchrone forsøger at få et nedslag og da det ikke lykkes taler om at se på andre lyststeder. Giedde bliver nervøs, byder på middag og souper, lokker med sirenesang i form af en fløjtekoncert og tilslut med et nedslag på 2000 rdlr. Den 1ste september skriver Lindenchrone igen: »Endskiønt De, beste Hr. Kammerherre, har behaget at tilbyde mig

Deres Lyststed for 8000 Rdlr., saa kan jeg, efter at have overvejet det nøye, dog ikke bestemme mig for høyere Summa end jeg engang har haft den Ære at tilbyde«; men knap en uge senere skriver han, måske efter sin families bønner, at han accepterer den af Giedde forlangte sum: »... Den fortryllende Beliggenhed af Deres smukke Lyst-Sted bevæger mig til endnu at legge noget til de 7000 Rdlr. jeg allerede har haft den Fornøjelse af offerere«. Dagen efter skriver Lindenchrone glædestrålende til en svigerinde: Den Nyhed som min gode lille Kone troede at kunne melde Dig, dyrebare Svigerinde, kan jeg nu berette som en afgjort Sag. I dette Øjeblik har jeg købt min Ven Kammerherre Gieddes smukke Lyst-Sted for 8000 Rdlr. Alle gratulerer mig og siger jeg ikke har forkiøbt mig derpaa. Kammerherren som er en ærlig Mand har viist sin Beregning at det koster ham selv 7872 Rdlr. Da vi skal spise der til Middag har min Kone, som er vel fornøjet med dette skønne Sted, der herefter skal bære navn af »Mariehoj«, ingen Tid at skrive. NB Navnet er fra Mariehoj siden forandret til Marienborg«. I et brev til Bülow giver han følgende, næsten barnligt begejstrede beskrivelse af nyerhvervede ejendom:

»Endelig har jeg da købt mig et Lyst Sted som jeg selv tør sige er det skønneste paa Frederichsdal. Kammerherre Giedde solgte mig det den 7de September for 8000 Rd. Først forlangte han, som jeg før har meldt, 10,000 Rd. derfor. Den afdøde Admiral

Fischer har bygget Gaarden og Etats Raad Behagen solgte den til Giedde. Gaarden bestaar af en Hoved og 2de tilstødende Sidebygninger, Mur som Tømmer og har alle muelige Beqwemmeligheder. I underste Etage i Corps de Logis er et skiønt Have-værelse, et Cabinet, et lidet nydeligt saa kaldet Boudoir, et Spise Værelse til 20 a 22 Personer, derved et Fadebur og end 2de smukke Værelser. Alle ere skiønt optrukne med Papir og couleurtte Border, gibside og malet. I den ene Sidebygning er et herligt Kiøkken, Spise-Pi-ge-Vaske og Rullekammer, derover et vel indrettet Tørreloft. I anden Etage af Hovedbygningen er et rummeligt Sov Kammer, et skikkeligt stort Værelse, endnu et temmelig stort ditto og atter et Værelse hvorved 2de smaa Kamre. Alt er gibset og til deels betrokken. Overalt i denne Etage ere anbragte Giemmer med Laase og Nøgler for i Veggene. Paa Loftet som er skikkeligt 2de Kamre. Fra alle disse Værelser og Kamre er den allerfortreffeligste Udsigt ud over Landet. Man seer Skov, Dale, Vand, Mose, Lyst Gaarde, Stæder, Landsbyer med og uden Kirker, Kiøbenhavns Taarne, enfin Øiet kan aldrig blive kied af at betragte disse fortryllende Situationer. I den anden Sidebygning er en herlig Stald til 7 Heste samt Kuskekammer tet ved og et Tiener Kammer. Over denne Bygning et rummeligt Fourage Loft. Under Hovedbygningen ere 3de skiønne, tørre Kieldere. Der er og en fortreffelig Is Kiælder med Gulv af Bræder og en stoer Brønd med 2de Spande, hvorom

for Farligheds Skyld er bygget et Bræde Huus. Endnu en Bygning hvori er Gartnerens Bolig, en Stald til 4 Køer og en skikkelig stoer Loe. Denne Bygning er dækket med Halm, men forresten er overalt Steen Tag. Til stædet er 4 td. Land, hvor Kammerherre Giedde hidindtil har nedlagt Cartofler og troer derved at finde sin Fordeel, Græsning til 2 Heste og 2 Køer, een Mose, hvorpaa kan avles 16 Læs Høe og endelig en overmaade got vedligeholdt Have overalt tillukt og hegnet. Den er indrettet med Terrasser hvoraf haves 4de. I Haven ere gode murede Driv Casser i complet Stand med Pherschener og Vinduer samt endnu en stor Viin Kasse paa 19 Fag med en Mængde Druer, hvortil jeg maa lade gjøre Vindver og vil rigtig nok koste mig betydeligt. Der haves en stor Mængde Jordbær, Asperges og alt Slags Grønt hvoriblandt endog Kardons. Pherschen og Abricos Træer samt Viinplanter i frit Land og andre fine spalierede Træer Frugt haves og af den egentl. Frugthave er ogsaa mange Cartofler og mange gamle frugtbærende Træer. 4 store velgjorte Statuer af støbt Blye af meere end menneskelig Høide og 4 Buster af Rommerske Keysere af steen pryde meget i den skønne Stadshave. Der er og tvende Tyrkiske Telte af Træe, 2de skønne høie Buegange og et grønt Lysthuus samt Blomster parterres; fra den store Have gaar man ind ad en Stakit Dør med Laas for i en ganske liden Have en quarré, hvor der er et nydeligt Blomsterparterre, fire store blaae Urtepotter i Hiør-

nerne med Blomster og spalierte Pherschen og Abricos Træer paa Muurene. Derfra gaar man ind ad en dobbelt Glas Dør til det ene af de forhen meldte Værelser, og der bliver min Bolig hvor jeg spaaer mig mange behagelige Timer. Have Værelset er i Midten af Bygningen og derfra er Nedgangen til den store Have af en Steen Trappe. At staae paa denne Trappe og betragte Naturens og Konstens Underværker, er noget ganske henrykkende. Naar man gaar ud af en Stakit Port for Enden af Haven er udenfor en skøn Promenade med Græsbænke i Volden bagved Plankeværket til Vænget, hvorfra gennem en Stakitdør er Udgang til Friderichsdals yndige Skov. Paa denne Spadseregang har man atter den ypperlige Prospect, men ikke saa vidtløftig, da den ligger lavere. Midt for Stakitporten er en Terrasse man gaaer ned af til en Broe, hvorved i Canalen ligger 2de Baade, for derfra at gaae ud i Lyngbye Søe, ligesom man og under broen fra denne kan roe ind i Bagsver og Furesøerne. Dette fortryllende Sted har jeg opkaldt efter min allerbedste Ven: dets Navn er nu Marienborg. Før kaldtes det Friderichsdal paa Gammel Friderichsdal. I Kiøbet følger al Gaardens og Havens Inventarier, samtlige Avlings, Have og Brandredskaber, 2de baade med Tilbehør, Kakkellovne, Rullegardiner og naglefaste Appartientier.«

Det skal tilføjes at Lindencrone, før handlen afsluttedes, lod sin murmester fra København, H.C. Ondrup, besigtige bygningerne, og han kunde derefter

*Bolette Marie Lindencrone født Harboe, efter hvem Marienborg har fået navn.
Maleri af Jens Juel, 1787. Privateje.*

med tilfredshed notere i sin skrivekalender: »Jeg har Gud skee Lov hverken nødig at bygge eller reparere«. [23].

Den 22 oktober holdt Giedde auktion over diverse løsøre og ugedagen derpå forlod han ved aftenstid Marienborg for stedse. Om formiddagen den 30 oktober kørte familien Lindencrone derud og tilbragte weekend'en med at flytte møbler fra de lejede værelser i Viertels hus til den nye og bedre residens, der de følgende fire somre 1796-1799 skulde blive rammen om en lykkelig familieidyl, et afslappet landliv, der lader sig følge dag for dag i kammerherrens omhyggeligt førte kalendere. Man promenerede i haven eller i skoven, til hvis låge familien i lighed med andet godtfolk på egnen havde fået nøgle ved henvendelse til grevinde Schulin på Frederiksdal slot; man drak te eller chokolade i det fri eller i et af de tyrkiske lysthuse, spiste jordbær og aflagde visitter hos naboerne. I forsommeren 1800 blev denne familielykke knust af en smitsom og dødelig sygdom. Den yngste datter, den otteårige Nicoline, kaldet Line døde i slutningen af april, den 16årige Frederikke Bolette Sophie, kaldet Rikke, i begyndelsen af maj og kammerherreinden den 1ste juni. Tragedien gjorde en fortsat tilværelse på Marienborg uudholdelig for den hårdt ramte Lindencrone, der fem dage efter hustruens død gav overformynderibogholder Severin fuldmagt til at sælge ejendommen. For at fastholde de bortgangnes træk havde han ladet billedhuggeren Giovanni Do-

menico Gianelli og modelløren Mølsted tage døds-
masker efter hvilke Gianelli skulde udføre buste;
hos miniaturemaleren F.C. Camradt bestilte han et
portræt af Line og hos en tilrejsende vokspousserer,
Carl Lohde, et profilrelief af Rikke. I breve til Bülow
fortæller han herom: »... i dette Øieblik fik jeg min
salig Datter Rikkens buste i Gibs fra Modelleuren den
unge Genelli. Han har Ære af sit Arbeide thi det
ligner overmaade og den Stilling og Dragt han har
givet hende er skiøn og ædel. Min lille Lines Buste i
Gibs frygter jeg meget ikke vil blive heldig da Ma-
sken er meget dødelig og Genelli slet ikke har set
hende. Maler Camradt arbeidede i nogle Uger med
megen Fliid paa hendes Miniature Malerier, men
næppe vil dette heller lykkes«. Om Lohde hedder det
i et senere brev: »En Konstner fra Saxen navnlig
Lohde er her i denne Tid i Byen og pousserer herlig
lignende i Vox og Couleurer, hvert stykke med Glas
og Ramme kommer paa 10 Rdlr. Min Datter, Sviger-
søn og lille Datterdatter blive pousserede. Den sidste
er færdig og jeg er særdeles fornøjet dermed«. Lin-
dencrone benyttede lejligheden til selv at blive mo-
delleret af Lohde [24]. Marienborg blev nu averteret
til salg i Adresseavisen – i annoncen står der »formel-
delst 3de Dødsfald« – men først den 17. august
kunde bogholder Severin melde, at han havde fundet
en liebhaver, garnisonskirurg Johann Traugott Le-
brecht Otto (1766-1827), som nylig med sin familie
var vendt hjem fra Skt. Thomas i dansk Vestindien,

hvor han i løbet af fem år gennem sin praksis havde erhvervet en formue. Af de 6,500 rdlr som Lindenchrone forlangte, betalte Otto de 2,500 i kontanter, medens resten blev stående som en 1ste prioritet. Handlen kan betragtes som ren spekulation; allerede den følgende forår (30 maj 1801) solgte han ejendommen for 9000 rdlr. til ritmester, rigsgreve Julius Ludwig Fr. Rantzau (1770-1820) og dennes svoger Johan de Windt i forening. Lindenchrone beholdt sit pantebrev. Rantzau, der havde gjort tjeneste i Vestindien 1789-97, havde giftet sig derovre og var gennem sin kone Elisabeth de Windt kommet til penge, der bl.a. stod i plantager på Skt. Croix, som svogeren bestyrede. Det er rimeligt at antage, at de har hørt om Marienborg, som jo tidligere havde tilhørt et medlem af familien de Windt. Rantzaus svigerfar, generalkrigskommissær Gert Sprewert de Windt, var ligeledes rejst til København, hvor han »levede af sine midler« som synes at have været rigelige. Han boede i apoteker Beckers gård på Købmagergade sammen med tre ugifte døtre, en hofmester, C.F. Romanus og otte tjenestefolk og købte i 1799 konferenseråd Mallings lystgård i Gentofte; ved Otto's videresalg til Rantzau optrådte de Windt som vitterlighedsvidne [25].

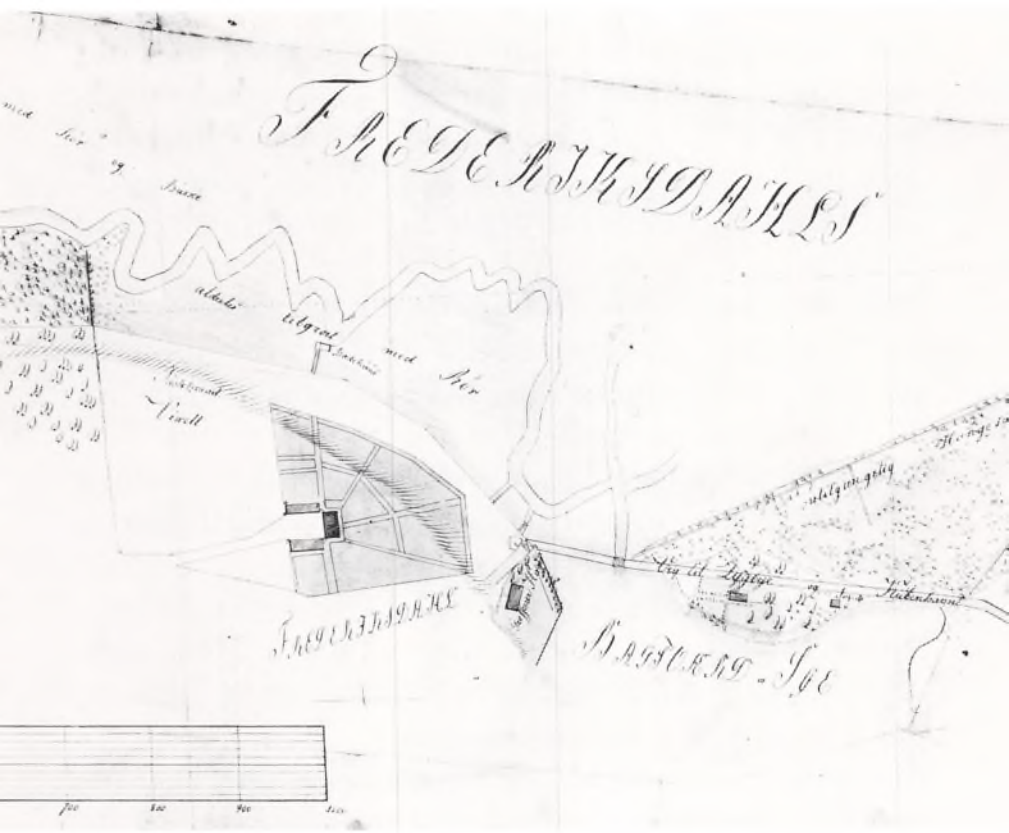
Ligesom i Peter de Windt's ejertid kom der nu sorte tjenestefolk på Marienborg eller i det mindste een, negerslaven David Tams. Femten år gammel var denne blevet Rantzau's ejendom i forbindelse med

hans køb af plantagen Langford på Skt. Croix i 1795 og sammen med sin herre kommet til København, hvor han havde fået løfte om at lære et håndværk. Det blev der imidlertid intet af, og da det grevelige herskab flyttede på landet i sommeren 1801 var David Tams med som tjener. Alt dette vilde være forblevet ukendt for eftertiden, hvis ikke greven den 20 juli havde pryglet sin slave så eftertrykkeligt at denne var stukket af til København og anholdt af vagten i Nørreport. I sin undersøgelse om A.S. Ørsted og neger-slaverne i København [26] har professor, dr. juris Knud Waaben fremdraget denne sag, der endte i Hof- og Stadsretten; dommen (29. marts 1802) fastslog at der ifølge dansk-vestindisk ret forelå en lovlig erhvervet ejendomsret som ikke var ophørt ved hjemrejse til Danmark. Davis Tams var Rantzaus lovlige ejendom og undvigelsen kendtes ulovlig. Som ejer kendtes Rantzau berettiget til at føre sin slave tilbage til Vestindien, hvis det passede ham.

Et par vidneudsagn som ikke er aftrykt i Waabens artikel, men som har lokalhistorisk interesse, skal meddeles her: »Anne Beate Andersdatter oplyste at Greve Rantzau kom hjem fra Roskilde og sagde til David Tams at han om Morgen vilde ride til Byen. Den følgende Dags Morgen spurgte Greven David Tams hvorfor han ikke havde gjort hans Hest istand, hvortil David Tams svarede, at han måtte først dække Tebordet og naar dette var gjort vilde han gaa op i Stalden. Da Thebordet var dækket saa Vidnet, at Da-

vid Tams gik hen i Stalden og at Greve Rantzau straks derefter ogsaa gik ind i Stalden. Vidnet som da stod i Køkkenet kunde se igennem Stalddøren som er lige overfor Køkkenvinduerne og som da stod aaben, at Grev Rantzau med sin knyttede Næve slog David Tams adskillige Slag i Ansigtet saa at Blodet flød ham deraf, samt at han derefter tog David Tams fat i Skjortekraven oppe ved Halsen og trak derefter ud af Stalden, hvorpaa Tams gik ind i Tienereens Kammer, som er strax ved Stalden, hvis Vinduer og Dør vender ligeledes ud til Køkkenet og hvorpaa Døren stod aaben, og saa da Vidnet fra Køkkenet af og igennem sammes Vindue at Grev Rantzau ogsaa i dette Værelse slog Tams med sin knyttede Næve adskillige Gange i Ansigtet saa at Blodet strømmede ud deraf, hvorpaa Grev Rantzau gik ud af dette Værelse og lukkede samme i Laas samt tog Nøglen til dette Værelse med sig. Derefter saa Grev Rantzau nogle Gange igennem Vinduerne ind i dette Værelse, og da Tams der havde taget en ren Skjorte paa, lukkede Greven ham ud og saa Vidnet da, at Tams baade var blodig og meget ophovnet i Ansigtet. Greven gik da ind i sine Værelser og Tams, efter at han havde bragt Greven Vand til at toe sine Hænder i, gik ind i Hønsesgaarden og sprang over samme samt gik derfra hen ind til Byen.«

»Cathrine Gahr oplyste... at hun saa en Dag ved Middagstid i Pigernes Kammer som er straks ved Køkkenet og hvortil Døren da stod aaben, at Tams

Udsnit af kort fra 1810. Det kongelige Bibliotek.

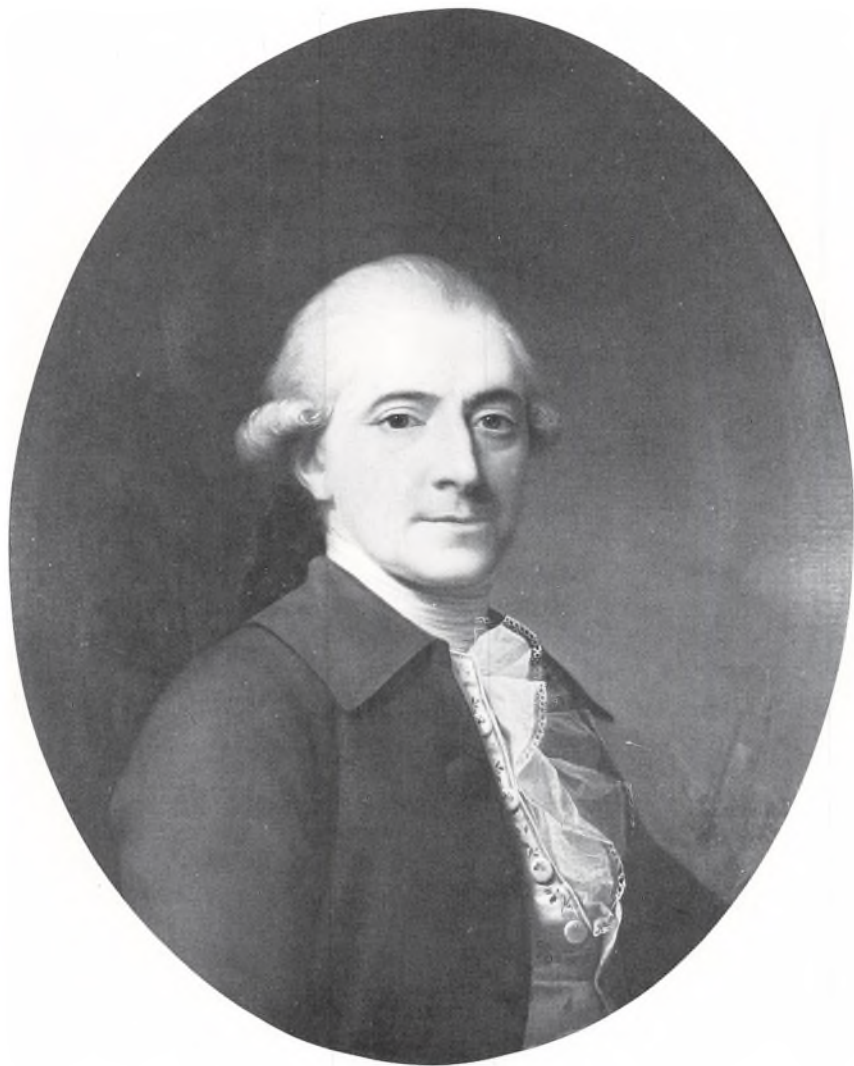
I venstre halvdel ses Marienborg med den omliggende have der imod nord afgrænses af den bugtede Mølleå.

kom ud af Spisestuen samt at Greven kom bag efter ham, og at denne i Gangen som er imellem Spisestuen paa den ene Side og Køkkenet paa den anden Side med sin knyttede Næve slog David Tams adskillige Slag i Ansigtet... hvorpaa Greven gik ind igen i Spisestuen.«

Ikke mindst de sidste Oplysninger om værelserne i sidefløjen og deres forbindelse med hovedbygningen supplerer de summariske bygningsbeskrivelser fra 1787 og 1793 (bilag II-III).

Vi kender ikke David Tams' videre skæbne. Hvis han til trods for at dommen gik ham imod har håbet at vende tilbage til sine fjerne øer, har han i hvert fald måttet vente længe. Hans barske herre solgte med sin svigerfar som mandatarius Marienborg i 1803, men først i 1817 tog han tilbage til Vestindien og tilbragte her sine sidste år i Christianssted.

Marienborgs nye ejer hed Jean de Coninck (1744-1807) og var en yngre broder til etatsråd Frederik de Coninck på Dronninggaard. Han havde drevet bankiervirksomhed i Amsterdam indtil 1784 da han flyttede til København og blev associé i broderens firma; i 1789 fik han titel af kejserlig russisk agent og året efter giftede han sig – to gange enkemand – for tredje gang med Johanne Sophie Wleugel (død 1805). De to brødre tilhørte den franskreformerte menighed og tjente deres penge ved handel på Vestindien bl.a. med slavetransporter fra Guineakysten, så på disse punkter fortsattes traditionen; Omkring 1800 var

*Jean de Coninck, ejer af Marienborg 1803-07. Maleri af Jens Juel, 1785.
Privateje.*

Et par kopper fra Den Kongelige Porcelainsfabrik ca. 1830-33. Prospektet udført efter C.F. Christensens akvarel. Privateje.

firmaet de Coninck & Co det femtestørste rederi i København med syv store skibe.

Det prægtige Dronninggaard fordunklede jo aldeles det beskedne Marienborg, og da ydermere den rige genbo, Constantin Brun nylig havde ombygget og moderniseret Sophienholm var det naturligt at Jean de Coninck fik lyst til at gøre noget lignende. Hovedfløjens tagetage med de to gavkviste blev ombygget til et fuldt stokværk, hvorover indrettedes en loftsetage; på gesimsen mod gård og have blev an-

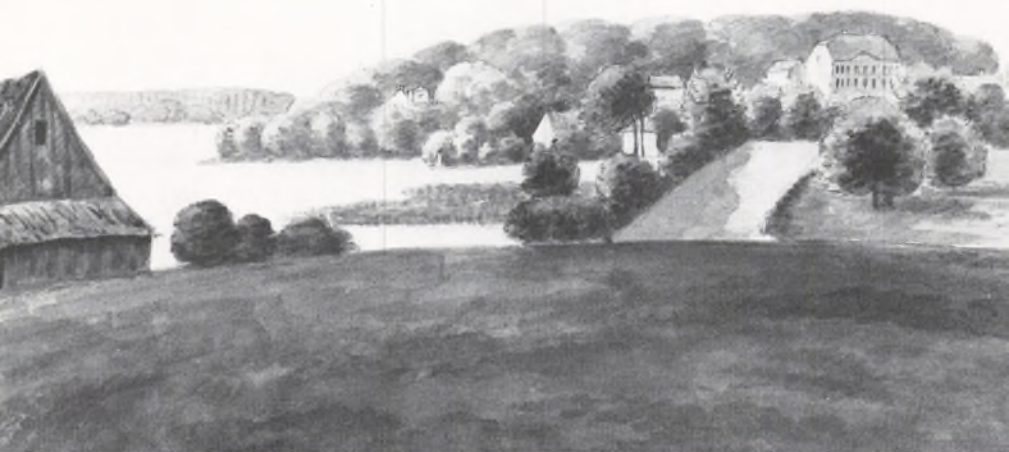
C.F. Christensen: Marienborg set fra Nybro, 1828. Pen og akvarel. Signeret C.F.C. 1828 og betegnet »Indkiørsel til gamle Frederiksdal« 176 x 231. Den Kongelige Porcelainsfabriks arkiv. – Prospektet købt af kunstneren som forlæg for porcelænsmalere. Jfr. billede side 40.

*Peter Boll Wivet, ejer af Marienborg 1809-24.
Stik af A. Flint, Det kongelige Biblioteks billedsamling.*

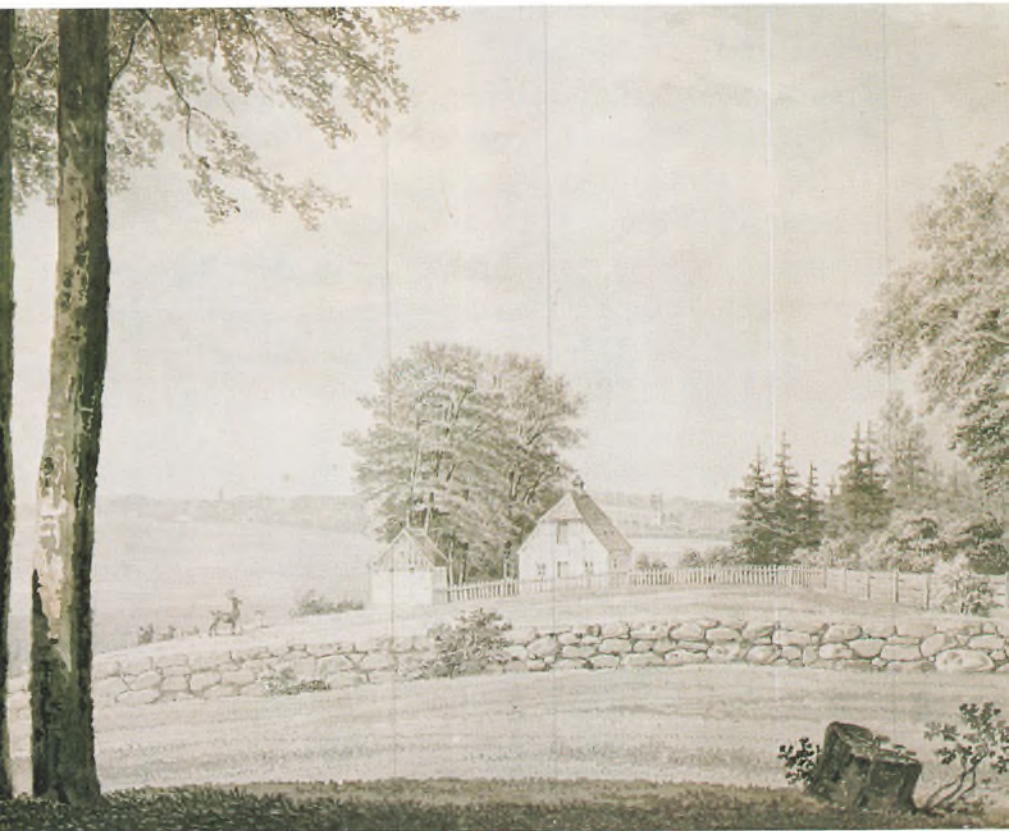
bragt en lav fronton over de fem midterste fag, og huset fik derigennem sin nuværende monumentale rejsning. En ny indgangsdør, med sandstenskarm sættes i midtfaget på gårdfacaden, og de to oprindelige indgangsdøre blev erstattet med vinduer; havedøren fik en tilsvarende karm og omkring hele bygningen sættes en sandstenssokkel. Den store gennemgående sal blev opdelt i en forstue til gården og en havestue. Heller ikke denne ombygning kan dokumenteres, men må have fundet sted mellem foråret 1804 og foråret 1807; de Coninck døde den 25. april. I sin egenskab af executor i hans bo satte Frederik de Coninck Marienborg til auktion, 1ste gang den 28 maj, tredie og sidste gang den 11. juni, men opnåede ikke at få stedet solgt til den forlangte pris. Det forblev herefter i boet i to år indtil maj 1809, da det påny blev udbudt og nu lykkedes det at finde en køber.

*Tvedestensdal
2. 25te Aug 1824*

Ole Jørgen Rawert: Marienborgs omgivelser, 1824. Akvarelleret tegning i Det kongelige Biblioteks billedsamling.

Efter at være handlet fem gange i løbet af ti år fik Marienborg nu en roligere tilværelse; de følgende 40 år var stedet i familien Wivets eje. Køberen som havde betalt 9000 rdlr. var højesteretsadvokat Peter Boll Wivet (1761-1824), en søn af den fra sagen imod greverne Struense og Brandt bekendte generalfiskal (øverste off. anklager) F.V. Wivet. Ejendommen var ham ikke ubekendt, som det vil erindres havde han lånt kammerherre Giedde 1000 rdlr imod et pantebrev fjorten år tidligere. Desværre ved vi intet om Marienborg i hans og – efter 1824 – i hans enkes ejertid. Familien med datteren Cecilie (f. 1802) boede her i sommerhalvåret og i øvrigt i Gothersgade no. 15. Ved Fru Wivets død 1849 meddelte datteren skifteretten, at hun var eneste arving og at der ikke ønskedes behandling af boet [27], så der blev ingen registrering som ellers kunde have givet os en forestilling om husets indretning. Cecilie, der i 1823 havde giftet sig med kaptejnløjtnant, senere godsejer og stænderdeputeret Claus Hendrik Munk Sandholt [28], men som siden 1848 havde været enke, solgte Marienborg til en handelsgartner Edvard Knudsen af København som fik såvel skøde som fæstebrev i november 1850. Det følgende år lod Knudsen ejendommen nyvurdere til brandforsikringen – hvilket, så utroligt det end lyder, ikke var sket efter de Conincks ombygning – nemlig fra 8,100 til 14,860 rdlr. (Bilag V). Om haven har vi ingen efterretninger, men det fremgår af en tegning fra samme år (side 49), at der

H.G.F. Holm: Det nordlige hjørne af Marienborgs have med den gamle gartnerbolig. I baggrunden Lyngby kirke og t.v. Sorgenfri. Akvarel sign. H.G.F. Holm f 1833. 204 x 277. Marienborg.

foran havetrappen var en rund? plæne med et solur, øjensynlig en afløser af den »Marmorsolskive paa Træpedestal« der anskaffedes af Lindencrone.

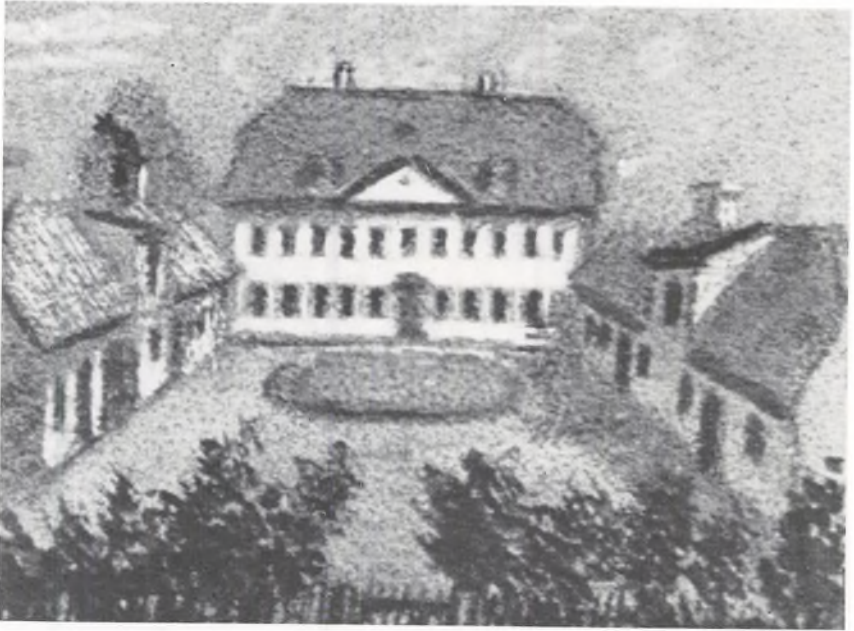
I 1855 solgte Knudsen Marienborg til major i livjægerkorpsen, vinhandler Vilhelm Junius (han var født den 1. juni) Lorentz Petersen (1806-63), en søn af vinfirmaets grundlægger; året efter hans død solgtes stedet ved auktion til grevinde Rosalie Moltke født Hennings (1801-85), enke efter greve Adam Gottlob Moltke til Espe (1798-1863), og forblev de næste 35 år i familien Moltkes eje.

Reguleringen i 1887-89 af Fureåens bugtede løb til en lige fæstningskanal, der var et led i provisorietidens forsvarslinie, øgede havens areal med 4-5 tdr. land; hvor der hidtil havde været åmose – på matrikelkortet betegnet »aldeles tilgroet med Rør« – blev der nu afvandet, og i de følgende år kunde grunden beplantes. [29].

Grosserer Oscar Wandel (1845-1925), der i 1899 købte Marienborg af komtesserne Moltke, solgte den atter i 1915 til grosserer Vilhelm Skovgaard-Petersen (1878-1940). Straks efter hans overtagelse påbegyndtes en omfattende restaurering af hovedbygningen, som næppe havde været rørt siden Wivets død i 1824. Endvidere blev de gamle sidebygninger revet ned og nye af grundmur og med forbindelse til hovedhuset opført af arkitekten Albert Oppenheim, sidefløjene forlængedes 2½ meter ind bag hovedbygningens gavle; men ved den teglhængte forbindelse

Cathrine Wivet født Ernst, ejer af Marienborg 1824-49. Maleri af C.A. Jensen, 1827. Privateje.

Gårdspladsen, 1851.

Udsnit af rammen om prospektet side 49, forstørret.

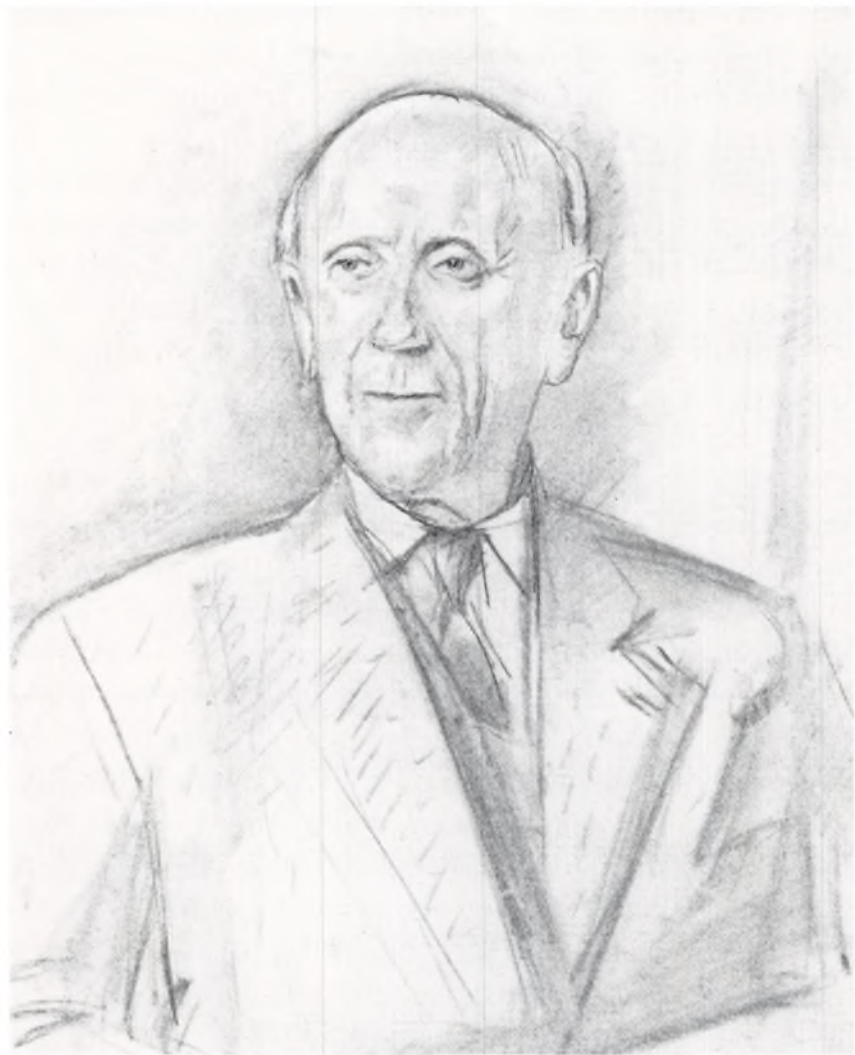
imellem 2det stokværk og sidefløjenes loftsetage mistede hovedbygningen noget af sin oprindelige rejsning ligesom anlægets stilfærdige harmoni i nogen grad blev forstyrret af en tilbygning i to etager midt på nordfløjens haveside. Arkitekten byggede tillige den nuværende gartnerbolig ved indkørslen fra Nybrovej [30]; det gamle gartnerhus i haven blev fjernet og grunden beplantet. Der blev gravet en kanal fra fæstningskanalen gennem den inddæmmede del af haven og ud til forbindelseskanalen mellem Lyngby Sø og Bagsværd Sø og hidtil forsømte afsnit af haven forskønnedes på forskellig vis.

P. Mariager: Marienborg set fra haven, 1851. I Rammen fire små prospekter f.o. udsigten imod Lyngby, f.n. udsigten imod Hummeltofte, t.h. gårdsiden og t.v. gartnerhuset. Fotografi af ikke fundet akvarel [?] signeret spejlvendt.

Den kendte samler og kunstmæcen, højesteretssagfører C.L. (Christian Ludvig) David (1878-1960), der købte Marienborg i 1934, blev ejendommens tyvende og sidste personlige ejer – og den eneste ungkarl. Han omfattede stedet med varme følelser, fandt her i femogtyve år sin daglige motion som havemand, og har antagelig med bekymring tænkt på dets fremtid. Ønsket om at betrygge den kan i det mindste have været medårsag til hans testamentariske disposition fra 1952 der lyder:

»Min ejendom Marienborg ved Frederiksdal testamenterer jeg til staten på det vilkår, at den overlades til vederlagsfri sommerbolig for landets statsminister. På grund af sin beliggenhed, der på en gang er landlig og dog i umiddelbar nærhed af hovedstaden, vil den formentlig egne sig til det angivne formål. Det har undret mig, at der ikke tidligere er stillet en sommerbolig til disposition for landets skiftende statsministre, på hvis arbejdskraft der trækkes så store vekslers. Skulle statsministeren af en eller anden grund ikke ønske at benytte boligen, stilles den midlertidig til disposition for et andet medlem af regeringen – i første række for udenrigsministeren«. I testamentet bestemtes videre, at gaven til staten skulde omfatte indboet på Marienborg og en kapital på 300,000 kr. Det skal her erindres, at testator i 1945 havde oprettet C.L. Davids Fond og Samling som en selvejende institution tilknyttet Det danske Kunstindustrimuseum; samlingen åbnedes for publikum samme år.

Christian Ludvig David, ejer af Marienborg 1934-60. Tegning af Karl Larsen, 1955. C. L. Davids Samling.

Efter af finansudvalget i 1961 havde givet tilslutning til, at staten modtog Marienborg som gave, og at ejendommen istandsattes, blev arbejdet hermed overdraget arkitekten Peter Koch.

Husets forbausende dårlige stand var nok en overraskelse, men indebar den fordel, at arkitekten kunde gå radikalt til værks; ydermere var han ikke bundet af bevaringshensyn, eftersom der praktisk talt intet værdifuldt var levnet fra de to forrige århundreder. Opgaven var at skabe en sommerresidens, der opfyldte repræsentative krav, og Kochs løsning er elegant og sikker. Alligevel er den noget af et chok, for hovedhusets stilfærdige og stilrene ydre røber intet om rumdispositionen, som man med lignende huse i erindringen forestiller sig helt anderledes. Fra gården kommer man ind i en forstue med en hovedtrappe i hele rummets bredde, til venstre en gennemgående spisestue, til højre en garderobegang; imod haven en lille havestue og en større opholdsstue bag henholdsvis trappen og gangen. Faginddeling: 4 – 3 – 4. Førstesalens plan er ganske tilsvarende, dog uden gang og således helt symmetrisk, det samme gælder kvistetagen. 9 rum imod tidligere tiders 16 foruden tagrum og skunke, umuligt til at lege skjul, men det er nok heller ikke meningen. Den sydlige sidefløj er indrettet med soveværelser, badeværelser og en havestue, medens nordfløjen nu som tidligere rummer køkken og vognport (garage) og tørreloftet ovenpå er sekretariat og telefonbokse. Forstuen har fået gulvet lagt

Marienborg set fra indkørslen, 1977.

med ølandsfliser og på vinduesvæggen er opsat en del blåmalede fajancefliser hidrørende fra tidligere kakkelovnspladser i 2det stokværk; husets øvrige gulve er fornyet med brede fyrreplanker. I de to gavlrum i kvistetagen er bevaret fire døre med håndtag og beslag af smedejern, de må stamme fra den oprindelige kvistetage og er antagelig fra husets opførelsesår.

Som det allerede er nævnt, omfattede højesteretssagfører Davids gave en del møbler og andet inventar, som efter ombygningen har fundet anvendelse fortrinsvis i stueetagen, her skal blot nævnes to skabe med gammelt dansk og ostindisk porcelæn samt den lille havestues danske empiremøbler. En prægtig iznikflise, indmuret over kaminen i sydværelset på 1ste sal, fortæller om testators interesse for islamisk kunsthåndværk. Fra Statens Museum for Kunst er deponeret nogle ældre, danske malerier, medens andre hovedsagelig nyere billeder hidrører dels fra Davids bo, dels fra O.P. Christensens samling, der blev skænket til staten i 1956. Også eksempler på godt moderne dansk kunsthåndværk finder man i hovedbygningen og i sydfløjens beboelsesrum.

Marienborgs have skylder beliggenheden sin særlige tillokkelse, omgivet som den er af skov, kanaler og søer, afgrænsningen er usynlig, man synes at man ejer hele landskabet. Det mest markante parti er den oprindelige terrassehave, som endnu svagt anes og som skråner fra hovedbygningen ned imod Lyngby Sø og med Lyngby Kirkes tårn som point de vue. Man min-

des uvilkårligt assessor Svales begejstring over sin »perspektiviske« udsigt fra Strandbjerg, skuepladsen for handlingen i Eventyr på Fodrejsen. Mod nord afgrænses terrassens grønne tæppe af en række prægtige linde, og et par sandstensfigurer gør god virkning; de hører dog ikke til det oprindelige inventar sålidt som de fire børnefigurer symboliserende årstiderne, der er anbragt foran huset.

I hovedtrækkene er haveplanen fra C.L. Davids tid bevaret, det var ham, der lod anlægge et bassin med vandplanter og springvandsfigurer og en pergola syd for terrassen. Efter statens overtagelse har haven under tilsyn fra inspektoratet for de offentlige lysthaver gennemgået nogle få ændringer, men kun til det bedre; således er en del af de gange, der gennemskar plænerne og som tidligere generationer yndede, blevet sløjfet, og plænerne trukket helt op til huset.

Ved en fredningsplan tinglyst i 1947 sikredes hele denne del af Frederiksdal på begge sider af Nybrovej, ligesom de ældste bygninger på ejendommene, herunder Marienborg, er beskyttet af bygningsfredningen. Det må håbes, at fremtidens regionsplanlæggere vil respektere disse fredninger og bevare hele naturområdet, som i mere end 300 år har været et af københavnernes mest elskede udflugtsmål.

NOTER

- [1] Fæstebrevet er ikke bevaret, men der henvises til det i det følgende fæstebrev dat. 25 maj 1750 (Pakke: Fæstebreve og Lejekontrakter 1741-1854. Frederiksdals godsarkiv). – Den citerede amtsbeskrivelse er publiceret af Kaj Uldall i »Fra Københavns Amt«, 1918.
- [2] Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728 (1906), s. 149.
- [3] Jean Anker, Frederiksdals Historie. Hist. Medd. om Kbh. 1941-43.
- [4] Personalhist. Tdskr. V rk. 3, s. 145.
- [5] Thorkild Hansen, Slavernes Øer, 1970 s. 76-77-78.
- [6] Landslister for Skt. Thomas, Vestindisk-guineisk Kompagnis Arkiv, 743-49. Rigsarkivet.
- [7] Kompagnirettens arkiv, smsts. 273.
- [8] Breve og Dokumenter fra Vestindien, 1749. smsts. 112.
- [9] Som svar på et brev fra de Windt af 2. okt. 1749 (ikke bevaret) udtaler direktionen sin forbavselse over hans meddelelse om at han skylder hollænderne 80,000 rdlr. Europæiske Missivers kopibog 53, smsts.
- [10] Generale Kirchenrechnung 1687-1765, Reformert Kirkes arkiv; Danmarks Kirker, Reformert kirke, s. 109.
- [11] Københavns Bytings skødeprotokol no.10. Landsarkivet f. Sjælland.
- [12] Sjæll. Tegnelser 1753 fol. 149. Rigsarkivet.
- [13] Kbh. nordre birks skøde- og panteprotokol litra D 2, fol. 559 Landsarkivet f. Sjælland.
- [14] Billedhugger Hiernøes regning lyder: »Forfærdiget ved det tyrkiske Telt i Haugen, som er behengt med dreyede og udhugne Quaster nedhængende i udskaaen Tøjværk, to tyrkiske Federblomaser, og en Halvmaane udhugget«. (H.E. Friis, Det russiske Fyrstehof i Horsens fra 1780 til 1807, Kbh. 1895, s. 104).
- [15] C.C.L. Hirschfeld, Theorie der Gartenkunst, Band IV, 1782.
- [16] Th. Hauch Fausbøll, Af Slægten Browns Historie, 1918. – Anna Brown (1757-1844) blev gift med Peter de Nully i 1775; året efter døde han af kopper.
- [17] Luxdorps dagbog, november.
- [18] Om hustruen hedder det i 1791 (Uldallske Samlinger 4° 425, Kgl.Bibl.): »Giedde Mad. de, neé de Brown est une belle femme dans toute l'étendue du terme. Elle est soeur des Graces, ou je me trompe fort. Au premier abord elle vous en impose par son port et son air majestueux, mais son aménité et son sourire gracieux vous

previennent d'abord en sa faveur et sa politesse égale vis-à-vis d'un chacun, fait qu'il n'y a qu'une voix pour elle».

- [19] Hauch Fausbøll. – Om Gieddes forhold til kapellet se C. Thrane, Fra Hofviolonernes Tid, 1908.
- [20] Han boede endnu her i 1801, da han på folketællingsskemaet opførte sig som »Kammerherre paa Vartpenge og Agerdyrker«. – Sine sidste år tilbragte han på Fredensborg, hvor familien havde fået friboelig i marskalhuset. Heinrich tilhørte den vestindiske kreds. Han havde boet derovre 1757-71 og blev i 1785 direktør i Det Vestindiske Handelssekskab. Han ejede lyststedet Rustenborg i Lyngby.
- [21] Kbh. Nordre Birks Skøde- og Panteprotokol litra G fol. 566.
- [22] De citerede skrivekalendere, brevkopibøger, udgiftsbøger m.m. findes i J.F. Lindencrones privatarkiv i Rigsarkivet. Trykt registratur s. 67 ff.
- [23] Ondrups syn må dog have været ret overfladisk, for allerede i juni 1796 akkorderede Lindenchrone med en murmester Keyser i Virum om forskellige reparationer på tag og kviste.
- [24] Den ældste datter Mette Louise blev i 1797 gift med kaptejn, senere generaløjtnant Johan Hendrik Hegermann, der optoges i den danske adel under navnet Hegermann-Lindenchrone. Det synes at have været lidt af en mani hos den uhyre familieinteresserede Lindenchrone at lade fremstille posthume portrætter; Gjorslev-inventariet fra 1787 omfatter buste af hans to sønner, begge døde som spæde, af svigerfaderen biskop Ludvig Harboe (død 1783) og af faderen Christen Lindenchrone (død 1772), ingen af disse buste kendes. Om biskop Harboes buste skriver han i breve fra 1783: »... da han var død dagen derpaa blev taget en Maske af Gibs over hans Ansigt. Skade at der ikke er noget Portrait af ham uden et malet i hans Ungdom ungefær fra den Tid da han blev forlovet med min Svigermøder. Naar Busten er færdig tænker vi at lade slaae Medailler over ham.« – Jeg vil ret ønske at Zuschlag maa have Lykke til den Buste han forfærdiger over min dyrebare Svigerfader. Er han heldig vil den vist have sin store Nytte for Medailleuren. Jeg kiender slet ingen af dette Slags Kunstnere, men jeg har hørt Adzer berømme.« – »... jeg har set min sal. Svigerfaders Buste som Zuschlag forarbejder. Det øverste Partie af Ansigtet ligner overmaade, men ved Munden er et Trek som ikke er nok ligt. Det er saa meget mere vanskeligt som Zuschlag ikke kiendte den sal. afdøde«. – »... den retskafne Mands Buste er nu færdig og skal om et Par Dage støbes. Den ligner nu

mangfoldig.« (Brevkopibøger, privatarkivet Pakke 5, R.A.). Billedhuggeren var F.L. Zuschlag, busten nævnes ikke i Weilbachs Kunsterleksikon. Den omtalte medaille kendes ikke sålidt som busten. Endnu et par kunsthistoriske oplysninger skal meddeles her, omend de ikke har direkte forbindelse med Marienborg. Takket være Lindencrones skrivekalendere faar man et interessant indblik i maleren Jens Juels arbejdsgang:

25. juni 1787 »Saavel For som Eftermiddagen var jeg paa Slottet hos Professor Juel for at sidde at blive malet« (Juel havde atelier i løngangen fra Christiansborg til Kancelliet 1781-90).

26. juni »Om Formiddagen var jeg atter hos Prof. Juel i samme Erinde som igaar. Mit Portrait blev idag færdigt og ligner ganske fortreffeligt.«

27. juni »Om Formiddagen i Banquen, derefter var vi hos Prof. Juel da min kiere Kone blev malet«.

28. juni »Om Formiddagen var vi igen hos Professor Juel da min kiere Kone atter sad for at males«.

29. juni »Om Formiddagen var vi atter hos Professor Juel hvor min kiere Kone sidste Gang sad for at males hos ham. Det ligner overmaade meget«.

To portrætter på 5 Formiddage og en eftermiddag! Der må her være tale om ansigterne, det øvrige har Juel kunnet klare uden model. Billederne må have været færdige inden den 16. juli, da Lindencrone sender følgende brev: »Tilgiv beste Hr. Professor at jeg nu først giver mig den Fornøielse at skrive Dem til anlangende min Kones og mit Portrait. Tør jeg bede Dem høistærede at De om mueligt vil tillade at samme maae blive staaende hos Dem ifald de ikke i ringeste Maade foruleiliger Dem, da vi befrygter at de skal blive beskadigede... Maatte jeg endnu anmode Dem, kiereste Hr. Professor at De vil bevise mig den Godhed at bie med Regningens Betaling indtil henimod Nyt Aar forbinder De mig høiligt, da jeg til afvigte Termin har haft en stor Deel udgifter og jeg i denne Tid ingen Penge kan faae ud af mine Bønder...«

Den 29. sept. skriver han atter til Juel: »Da jeg nu seer mig i Stand til at afbetale min Gæld hos Dem, høistærede Hr. Professor, giver jeg mig den Frihed at forespørge hvor stor den er, da jeg er Dem høilig forbunden for den mig giorte Dilation, ligesom jeg med den fuldkomneste Høiagtelse og en sand Hengivenhed stedse henlever.« Slutningen kommer i udgiftsbogen:

Sept. 1787 Drikkepenge til Professor Juels Karl som bragte min kones og mit Portrait, 2 Mark.

October. betalt Hr. Professor Juel en Regning, 132 Rdlr.

Endelig omtales i brevkopibogen 1790 silhouettøren Boy Jensen Greve (1756-1831):

»Greve har silhouetteret mine 2de Døttre paa Glas med Guldgrund til Ceintureplader (bæltespænder) for min Kone. Han har været meget lykkelig. Da jeg hart ladet dem stikke i Kober sender jeg et Aftryk af deres Portraits som jeg beder Du ei vil forsmåa. Ligeledes har min Kone faaet sal. Nicoline Petræas Silhouette paa Guldgrund i en Ring, der og ligner mangfoldig. Greve haver lovet mig 4 Exemplarer paa Papir, men han fik det Indfald at gaa til Hamborg, dog har han lovet at sende det om han vil holde Ord.« Om den lille afdøde datter der døde 36 timer gammel hedder det i samme brev: »Hendes buste tager Genelli« (der må her være Tale om Domenico Maria Gianelli (1724-1801)), fader til den tidligere nævnte G., der drev et kendt gipseri i København og her oplærte sine sønner.

Busterne af de to døtre der døde i 1800 findes på Statens Museum for Kunst (Inventory numre 5908-5909).

- [25] 1802 flyttede han til Kongens Nytorv no. 300, den mindre halvdel af Harsdorffs gård som han købte året efter og atter videresolgte i 1804; han blev dog boende som lejer. I 1802 stod han fadder til et barnebarn af John Brown og det samme gjorde kammerherre Giedde.
- [26] Juristen 1964, s. 321 ff.
- [27] »Hvidebog« 1843-50 pag. 375. Landsarkivet f. Sjælland.
- [28] I 1827 købte han Vibygaard i Ramsø herred der da var en forsømt ejendom og i 1846 solgte han den som en af de mest veldrevne i Københavns amt.
- [29] Tegningen i Ingeniørkorpsets arkiv, bilag 3 ad 4 J.D. 26/c 1886 [Hærens afleveringer, 1958, Rigsarkivet] viser desværre ikke Marienborgs have.
- [30] Tegningen til gartnerboligen findes i Inspektoratet for de kgl. Lysthaver; Oppenheims øvrige tegninger synes ikke at være bevaret.

BILAG I

Memorie van 't geen an.b.d gesonden heb van t Schip Visivius dat na behouden reyse dat God geven in Copenhagen denke te landen PDW. een Koffer met diverse bedde lakens, Slopen, tafelgoed etc. een dito met diverse gemaakte Kledern, Schoenen, Kerkboek etc. een Kastje met diverse Linnen Chiff. etc. voor myn & familje tot gebruyk
een Kist met boeken
6 Kelders Confituuren
een eekkistje med Kledern
een Kist met do.
een Kistje porcelyn
6 rollen tabacq voor my gebruyk etc.
Diverse beddegoed. Domestiken Kisten met bagagie
eenige klyne tronken met klynigheden
een Kistje met ysen beslag met Silverwerk & Contanten voor myn gebr. k.
4 negerinnen
1 negerman
2 Jongens & 1 meyd.

St Thomas den 16 April 1749

Pieter De Wint

NB diverse provisie van drank & eetbare waren om op t Schip te gebruyken

Bilag i Breve og Dokumenter fra Vestindien, 1749 Vestindisk-guineisk Kompagnis arkiv, 112 R. A.

BILAG II

Brandtaxation pr. 20 Jan. 1787 af Etatsraadinde Behagens Lystgaard. Sjæll. Stiftamts Brandregister, 1761-87, Lyngby Sogn No. 642.

- 1] En Hovedbygning 17 Fag lang 5 Fag dyb og teglhængt, en Etage høj med en durchgaaende Kvist og 4 Tagvinduer paa Taget. Indrettet med 2de Indgange fra Gaarden til en Forstue, derved 7 forskellige Værelser og af det ene Udgang til Haven af en dobbelt Glasdør og Nedgang af en bornholmsk Stentræppe. Alle Værelserne panelet, betrukken og malet med adskillige Kulører af Oliefarver, gipsede Lofter med Stukkaturarbejde. Fra Forstuen Opgang af en italiensk Træppe til Kvisten som er indrettet til 6 forskellige Værelser, panelet, malet og betrukken, derved adskillige smaa Tagkamre. Under

- Bygningen af Kælder paa 5 Fag afdelt i 3 Dele. Overalt i Værelserne befandtes engelske Vinduer, hollandske Laase og Døre.
- 2] En Bygning til Nord, 18 Fag lang 4 Fag dyb, Mur og Bindingsværk samt teglhængt og 2 Fag Kviste paa Taget indrettet til Køkken, Borgestue, 2de Vognremiser og 1 Vaskehus.
 - 3] En ditto Bygning til Sønden, 18 Fag lang 4 Fag dyb, Stue, 2de Kamre, 1 Køkken, 1 Kuskekammer, stald til 9 Heste.
 - 4] Ved siden af Hovedbygningen er 6 Fag Brændeskur beklædt med Bræder.
 - 5] Paa den søndre Side af Hovedbygningen er et Hønsehus beklædt med Bræder.
 - 6] Derved et dobbelt Lokum beklædt med Bræder og teglhængt.
 - 7] I Haven to Lysthuse bygget paa Facon som tyrkiske Telte med adskillige Indretninger.
 - 8] Haven er indhegnet med 107 Fag Plankeværk og 154 Fag Stakit.
 - 9] 22 Fag Espalier Værk
 - 10] 2de Buegange af Espalier
 - 11] En Vinduekasse 19 Fag.
 - 12] en Ferskenkasse
 - 13] 1 Vinduekiste af Tømmer og Bræder
 - 14] Ved Hovedbygningen en Gaard indhegnet med 9 Fag Stakit og en Port med Vaser paa Stolperne.
 - 15] en Brønd med Bræddeskur over
 - 16] en Bygning 20 Fag lang 5 Fag dyb Bindingsværk med klinede Vægge og Straatag indrettet til et Kuskekammer, Lo og Lade, Stald til 4 Heste med Behør.

Samlet Vurdering 7,000 Rdlr.

BILAG III

Beskrivelse i Købekontrakten 1793, Kbh.s Nordre Birks Skøde- og Panteprotokol Litra G, fol. 261 f.

Hovedbygningen som bestaar af en Bygning hvis Facade vender imod Haven og 2de Side Fløj Bygninger hvilken første, nemlig Bygningen imod Haven er saaledes indrettet: Nederste Etage. Indgangen til Hovedtrappen sker fra Gaarden af en Trappe paa 3 Egetrin igennem en dobbelt Dør, hvorindenfor er en stor Repose. Paa højre Side af Trappereposen er et Kabinet til Gaarden paa 2 Fag, brystpanelet og betrukken med Voxdug. Derved et Kabinet mod Haven paa 2 Fag, højt Fodpanel, betrukken med Voxdug. En Kombinationsgang mod Haven paa 2 Fag hvorudi en Afdeling under Hovedtrappen til 2den Etage med Hylde og Knager til Garderobe.

En stor gennemgaaende Sal paa 3 Fag med Vinduer til Gaarden og Haven med Udgang til Haven gennem 2de Glasdøre af en Trappe paa 6 Trin af bornholmske Sten. Salen er brystpanelet og betrukket med smukt Papir. Et lidet Sovekabinet mod Haven 1 Fag, hvorudi indrettet en Alkove, brystpanelet. 1 stor Dagligstue paa 2 Fag mod Haven, brystpanelet og betrukken med Papir, derudi en Jernvindovn. 1 Spiseværelse mod Gaarden 2 Fag, hvorfra er Udgang til Gaarden ad en Trappe paa 3 Egetrin samt til Hovedtrappereposen paa venstre Side af samme. Spiseværelset er brystpanelet og betrukket med Papir, udi samme er en Jernvindovn og et fast Hjørneskab med Indretninger til Skænk og Skabe over og under. Alle disse Værelser er gipsede under Loftet.

2den Etage der udgøres af Kvistene, Gavlene og paa Taget anbragte Vinduer. Paa venstre Haand af Hovedtrappen et bræddepanelet Værelse med Vinduer i Gavlen, blaat malet, hvorudi er en Jernbilæggerovn og paa hver Side Afdelinger under Taget samt indrettet Hjørneskab. Paa højre Side af Trappen en Kvistsal mod Gaarden paa 3 Fag, perlefarvet og bræddepanelet, hvorudi en Jernvindovn. En gennem Huset gaaende Gang med Tagvinduer til Gaarden og Haven, hvorudi er indrettet Afdelinger og Skabe under Skraataget. Et bræddepanelet Værelse i den anden Gavl paa 1 Fag, hvorved en Afdeling under Skraataget. En Kvistsal paa 3 Fag til Haven, bræddepanelet og betrukket med Papir, hvorudi en 2 etagers Jernvindovn med Tromle og Rør. Til Vinduerne er 3 Fag dobbelte Forsatsvinduer. Loftet over denne Bygning er afdelt i 2de Kvistkamre til Domestiqueværelse, et mod Gaarden og et mod Haven, begge bræddepaneled.

Kælderen gaar igennem hele Huset under de tre midterste Fag og er afdelt i 3de Hovedafdelinger, hvoraf de 2 er indrettet til Vin og Viktualier, hvilke vende til Gaarden, og den tredie til Havesager og vender mod Haven. Denne Bygning er grundmuret til alle Sider samt teglhængt, forsynet under Tagløbet med Blikrender ligesom den nordre Gavl er beklædt med Brædder.

Af de 2de Sidefløje bestaar den paa højre Side fra Hovedbygningen [den nordlige] af følgende Indretninger: Et stort Fadebur paa 2 gennemgaaende Fag indrettet med 7 Skabe Reoler og Borde, Gulvet belagt med Bræder. Et stort Køkken paa 5 gennemgaaende Fag med Fyrsted og Komfur og aaben Skorsten udi Køkkenet er indrettet Retter bænke med 4 Skabe under samt en Egevaske med Hyller og Rækker. Paa Skorstenen er anbragt en Stegevender, Gulvet belagt med Mursten paa Fladsiden. Et Pigekammer paa 4 gennemgaaende Fag hvorudi en Jernbilæggerovn og Brædegulv.

2de Vognskure til 4 Vogne med 2de Porte for med Laas og Nøgle for den første og Skud for den sidste.

Et Bryghus paa 2 gennemgaaende Fag hvorudi en Kobberbryggekedel paa 3 Tønders Størrelse, en Ege Rulle med 4 Stokke og dertilhørende Rullebord. Indgangen til Bryggerskorstenen sker af en Dør fra Bagsiden ved Vænget. Loftet udi eet og paa Taget anbragt 2de Kvistluger.

Den venstre Sidefløj (den sydlige) har følgende Indretninger:

Et Værelse paa 2 Fag mod Gaarden. et ditto gennemgaaende paa 3 Fag med Vinduer til Gaarden og Haven hvorudi en Jernbilæggerovn. Et Alkoveværelse paa 2 Fag imod Haven. Et Køkken med Fyrsted og aaben Skorsten hvorudi en Retterbænk med 2de Skabe under, 2de Trærækker og Hylde, samtlige 4 Lejligheder til Brug for Gartneren.

Et Kuskekammer paa 2 Fag til Gaarden, herved et Alkovekammer mod Haven, hvorudi en Jernbilæggerovn.

En Stald paa 6 gennemgaaende Fag indrettet til 6 Heste med Spiltove, Krybber og Hække

en ditto Stald paa 3de gennemgaaende Fag indrettet til 3 Køer.

Loftet er udi eet hvorpaa er anbragt 2de Kvistluger til Fourage.

Begge disse Fløjbygninger er af Mur og Bindingsværk samt teglhængte.

Udi Vænget er følgende Bygninger med videre:

En Bygning hvorudi et Kammer i Gavlen paa 2½ Fag, Bræddeloft og Gulv. et ditto samme Størrelse. Væggene til begge af Mur og Bindingsværk.

en Lo paa 3 gennemgaaende Fag med dobbelt Port for, Gulvet belagt med Ler og Bielker afvekslende.

en Stald paa 4 gennemgaaende Fag indrettet til 4 Heste med Spiltove, Krybber og Hække. Loftet er af sammenpløjede Brædder, Væggene om Loen og Stalden er af Bindingsværk med klinede Lertegl. Taget er tækket med Straa.

En Iskælder sat af Kampesten cirka 20 alen dyb med muret Skur under den opkastede Jordvold, hvortil Indgangen gennem 2 Døre hvoraf den ene er indenfor den anden. Taget er tækket med Rør og Straa.

En Brønd sat af Kampesten cirka 40 Alen dyb med Jernkæde hvorudi 2 Spande der gaar i et ovenover anbragt Vindhjul. Over Brønden et Brædeskur med Tag af Brædder.

Udi Vænget staar ca. 113 store Bøgetræer i bedste Vækst foruden en Del Stød af omhugne Træer der endnu staar tilbage i Jorden. Vænget er overalt omgivet med Stengærde eller med Stakiværk.

Til Gaarden er følgende afdelte Gaardsrum saasom:

Hovedfor gaarden som er indhegnet med 8 Fag højt hvidt malet Stakiværk

hvorpaa en stor Port hvorigennem Hovedindgangen sker. 3de store Valnødræer. Gaarden er brolagt med Kampesten.

En liden Gaard ved den søndre Gavl af Hovedbygningen hvorudi et Brædeskur til Brænde ca. 16 Alen langt. Indgangen til Gaarden sker fra Forgaarden gennem en Dør paa 1 Fag Plankeværk imellem den store Bygning og højre Sidefløj.

En ditto liden Gaard ved den nordre Gavl hvorfra Indgangen sker gennem en Dør paa 1 Fag Plankeværk mellem den store Bygning og venstre Sidefløj.

En liden Gaard ved Enden af den venstre Sidefløj (den nordlige) hvorudi et dobbelt Lokum af Mur og Bindingsværk samt teglhængt. Denne Gaard er indhegnet mod Haven med 4 Fag Plankeværk og mod Forgaarden af det forhen anførte høje Stakitværk.

Til Ejendommen ligger følgende Haver:

En stor *Frugthave* hvorudi nogle 100 gode og i bedste Vækst staaende Frugtræer saasom Kirsebær af forskellige Slags, Æble, Pære, Val- og andre Nødder m.v. samt en plankesat Brønd med Hjulvinde og derved værende Jernkæde samt en Træfigur.

En *Blomsterhave* hvorudi indrettet Blomsterparterre i hvis Midte paa hver Side af Hovedgangen staar 2de Bustefigurer paa Piedestal samt paa hver Side af Opgangen til Salen 2de Blyfigurer i fuld legemstørrelse paa Stenpiedestaler.

Terrassehaven inddelt i 2de Terrasser og paa Brinken af den første anbragt 118 Fag Espalierstakit. Udi samme ved hvert Hjørne af Hovedbygningen et tyrkisk Telt med Vinduer paa Siden, Gulvet belagt med Brædder og Væggene af Planke- og Bræddeværk, udi hvert et stort Bord med Skuffer i samt Bænke rundt om.

Paa hver Side af Blomsterhaven løber 2de Buegange af Espalier bedækket med Lindetræ.

Køkkenhaven indrettet med Bede til Køkkenurter.

Vinhaven hvorudi en muret Vindueskasse indrettet til 19 Vinduer hvortil 19 Vinduesrammer, indvendig i Kasser staar 6 Muskateller Vindruer ombundet til Væggen samt ved Foden en Del Jordbær. Paa den udvendige Væg af Drivkassen staar 2de store og nogle smaa Vinduetræer.

Ferskenhaven hvorudi er en muret Ferskenkasse udi 3 Afdelinger hvortil 22 Vinduer hvilken Kasse er fyldt med 7 Ferskentræer paa den indre Væg samt Vinranker ombundet til Vindueskarmene samt en Mistbænk til 14 Vinduer hvortil haves 14 stk. gamle Vinduer noget beskadiget. 1 ditto Mistbænk i komplet Stand til 6 Vinduer.

Aspargeshaven hvorudi 5 store Land Asparges 3 Aar gamle. Tæt ved samme en Afdeling hvorudi er anbragt en Terrasse paa hvis Brink et Brystværk 4 Fag 12 Alen langt og i Midten af Afdelingen en Stenvase.

Samtlige disse Haver er i Udkanten indhegnede med 115 Fag Stakitværk og 72 Fag Plankeværk, hvert Fag ca. 5 Alen langt og 4 Alen højt hvorpaa er anbragt adskillige Porte og Udgange tildels af malet Stakitværk.

Til Haven henhører endvidere 2 Stenbustepostamenter med ditto Fod, 2de Blyfigurer, 8 store Munkehoveder af Sten, 22 smaa Postamenter dels af Træ dels Sten, 4 Træpedestaler, 2 malede Bænke, ca. 16 store blaa og hvide Blomsterballer foruden adskillige andre Blomsterpotter, 2 dobbelte Havestiger, 2 Spader, 2 Hakker, en Jernrive og 24 Kobber Vandkander.

BILAG IV

Taxationsforretning dat. 15 Maj 1807 No. 41 under Kbh.s Amts Rytterdistrikts Birk. Optaget til Brug for Auktionen over Marienborg s.a. i sammentrængt Form paa trykt Plakat om Auktionen (Auktionsforretn. 1807 No. 48, ibidem.

- a. En Hovedbygning med Entreen (sic! skal være Enderne) til Sønder og Nord. Grundmur til alle Sider, 2 Etager høj med sortglaserede Tagsten. Den første Etage indrettet med en Indgang fra Gaarden, derved en Havestue med Udgang til Haven af en sirlig Stentrappe, en Spisesal med en moderne Jernkakkelovn samt 3 forskellige Værelser, derudi 2 Etagevindovne. En Opgang af en sirlig Trappe til 2den Etage som er indrettet til 9 forskellige Værelser, derudi 2 toetagers Vindovne. Nok derfra en Opgang af en Trappe til Loftet, hvorpaa er 6 forskellige Kamre samt 3 Pultekamre, samt naglefast dels gipset, dels bræddeloft paa Hanebjælken. Under bemeldte Bygning er en Kælderetage som er afdelt i 4 forskellige Afdelinger. Overalt i bemeldte Bygning er Gipslofter og malede Vægge, dobbelte engelske Vinduer med Skodder, i 1ste Etage hollandske Døre med Beslag, Brædegulv og alt Træværket malet med Oliefarve.
- b. Den norder Bygning er 18 Fag lang, 4 Fag dyb, en Etage høj af Mur og Bindingsværk med Stentag. Indrettet med en Indgang til et Værelse med Gipsloft og ditto Vægge samt Brædegulv, en stor enkelt Vindov; et stort Køkken med Menageindretning, Bagerovn og 5 Komfurer, Retterbænke, Tinrækker og Trævask; et Spise og Fadeburkammer med Skabe, Tinrækker og Hylder samt Vinduer og Døre; Endvidere 2 dobbelte Vognremiser med Porte, et Vaskehus med Skorsten og en indmuret Kobberkedel paa 2 Tønder samt Opgang af en Trappe til Loftet som er udi eet.

- c. Den sønder Bygning er af forrige længde og Bygningsmaade som for-
bemeldte, indrettet til en Rullestue, et Køkken med Skorsten og i
samme et stort Komfur, et Kuskekammer samt Stald til 7 Heste med
Spiltov, Hække og Krybber samt Opgang af en Trappe til Loftet, som er
udi eet.
- d. Gartnerboligen er 10 Fag lang 3 Fag dyb af Mur og Bindingsværk med
Straatag, indrettet med en Indgang af en Forstue, derved 3 gipsede
Værelser, en 2etagers og en enkelt Vindovn, et Køkken med Skorsten,
Retterbænk, Vask og Tinrækker, samt Stald til 5 Heste med Tilbehør,
et Karle og Materialkammer.
- e. I Baggaarden er et Materialhus af Tømmer og Brædder 5 Fag langt 3
Fag dybt.
- f. nok i bemeldte Gaard er en Iskælder med Straatag og om samme 9 Stk.
store Bøgetræer.
- g. En halvtags Bygning af Tømmer og Brædder med Stentag som har
Forbindelse (med) og Indgang fra Hovedbygningen indrettet til et Lo-
kum og et Hønsehus.
- h. en stensat Brønd med mekaniske Indretninger som bestaar af en Kob-
berrende med Malmhane, Trækværk og Skur over
Gaarden er brolagt og indhegnet med Stakit fra Haverne.
Udenfor Haven til Søen er et smukt Badehus.
Samlet Vurdering 9,000 rdlr.

Beskrivelse iflg. Plakat om Auktionen 28/5 1807

En Hovedbygning i Sønder og Nord, Grundmur til alle Sider, 2 Etager høj
med Kælder under og teglhængt med sorte glaserede Tagsten. I samme er
Indgang fra Gaarden og Udgang til Haven med en smuk Stentrappe. I
Værelserne er Gipslofter malede Vægge og Bræddegulve, dobbelte engel-
ske Vinduer og Vinduesskodder i 1ste Etage, hollandske Døre og ialt 5, for
Størstedelen 2 Etage Vindovne. Paa Loftet er indrettet 6 forskellige Kamre
og 3 Pultekamre, og paa Hanebjælkerne er dels gipset, dels Bræddeloft.
Kælderen er i 4 Afdelinger.

En Bygning paa nordre Side 18 Fag lang, 4 Fag dyb, en Etage høj af Mur og
Bindingsværk med Stentag. Derudi et Værelse med gipset Loft og ditto
Vægge, Bræddegulv og en stor enkelt Jern Vindovn, et stort Køkken med
Menageindretning, Bagerovn og 5 Komfurer, Retterbænk, Tinrækker og
Trævask, et Spise- og et Fadebur. Kammer med Skabe, Rækker og Hylde.
Endvidere 2 dobbelte Vognremiser med Porte, et Vaskehus med Skorsten
og en indmuret Kobberkedel paa 2 Tønder. Loftet udi eet.

En Bygning paa søndre Side, af lige Længde og samme Bygningsmaade som den forbemeldte, indrettet til Rullestue, et Køkken med Skorsten hvori et stort Komfur, et Kuskekammer, Stald til 7 Heste med Spiltove, Hække og Krybber. Loftet udi eet.

En Bygning indrettet til Gartnerbolig, 10 Fag lang, 3 Fag dyb, Mur og Bindingsværk med Straatag. Derudi 3 gipsede Værelser med en 2 Etages og en enkelt Vindovn, Køkken med Skorsten, Retterbænk, Vask og Tinnrækker, samt Stald til 5 Heste med Tilbehør. Derved et Karle- og Materialkammer.

I Baggaarden et Materialhus af Tømmer og Brædder, 5 Fag langt, 3 Fag bredt.

Ligeledes i Baggaarden en Iskælder med Straatag og om samme 9 Stk. store Bøgetræer.

En halvtags Bygning af Tømmer og Brædder samt Straatag har Kommunikation med Hovedbygningen, indrettet til Lokum og Hønsehus.

I Gaarden er en stensat Brønd med Kobberrende og Malmhane samt Trykværk, derover Skur.

Omkring Gaardens Bygninger er en meget stor Frugt- og Køkkenhave i forskellige Afdelinger og indhegnet med Stakit og Plankeværk. I Haven er en Drivkasse paa 21 Fag Vinduer med Ferskentræer, en Del Mistbænke med Vinduer, en stor Mængde Frugt- tildels Espaliertræer, samt Linde og andre vilde Træer saa og Hække og Buskvækster af alle Slags. Haven er anlagt med Terrasser, Rabatter og Blomsterkvarterer, samt Aspergesland m.v.

Gaardsrummer er brolagt og ligeledes indhegnet med Stakit. Udenfor Haven ved Søen er et Badehus.

Bygningerne er i Landets Brandanstalt forsikret for 7000 Rdlr.

Saa vel Bygningernes Grund som det til Stedet liggende Jordsmon af Agerland og Skovgrund der tilsammen udgør et Areal af 157,950 Kvadratalen er afstaaet fra Frederiksdals Hovedgaard for 60 Rdlr. aarlig Afgift og følger Stedet fra en Ejer til en anden paa de ved Overdragelsen bestemte Vilkaar.

H.J. Bang Birkedommer og Auktionsdirektør

BILAG V

Brandforsikringsprotokol B 1800-1843 No. 1997 [fol. 896-97], 1841. Sokkelund Hrd. I den tilhørende Taxationsprotokol henvises til Taxationen fra 1787.

Brandforsikringsprotokol C, 1843-58 no. 3037 [fol. 1452-53], 1851 I den tilhørende Taxationsprotokol anføres:

Handelsgartner Eduard Knudsens Ejendom Marienborg forsikret for 8,100 rdl. befandtes nu saaledes forandret og forbedret:

- a. Hovedbygningen beliggende med Enderne mod Syd og Nord, 2 Etagér høj, grundmuret til alle Sider med Tegltag hvori blikrækket Frontespice og Tagvinduer. Bygningen er 30¼ alen lang og 14 al. dyb inddelt i 18 Fag og indrettet med Ingang i første Etage til en Entre, hvorved en Gang, 5 Værelser, en Havestue med Udgang gennem dobbelte Glas og Fyldingsdøre og Nedgang af en hugget Stentræppe til Haven. Endvidere et Fadebur med Bord og Reoler, et Kammer, en Garderobe samt en Retirade.

Fra Gangen er opgang af en Træppe til en Gang i anden Etage hvorved 9 Værelser forskellige, en Korridor, en Garderobe samt en Retirade.

Fra Gangen er Opgang af en Træppe til Loftet hvorpaa er indrettet 6 forskellige Pulterkamre og Loftsværelser. Loftet paa Hanebjælkerne er i eet. Fra Gangen i første Etage er Nedgang til en under en Del af Bygningen anbragt Kælder, der med Lægter er afdelt i 4 Dele med Murstensgulv. Overalt i Bygningen er engelske Vinduer, Fyldings- og glatte Døre, Planke- og Bræddegulv, gipsede Lofter og do Vægge hvilke sidste for en Del er betrukne og panelede samt Træværket malet med Oliefarve. 9,100 -

- b. nordre Bygning, en Etage høj, 21 ½ alen lang 9 alen dyb af Mur og Bindingsværk med Tegltag inddelt i 18 Fag og indrettet til en Entre fra Lit. a hvorved et Spisekammer, et Køkken med Skorsten, Bagerovn og Komfurindretning, et Pigekammer samt en Forstue med Udgang til søndre Side til Gaardsrummet.

Alt med Gipsloft og do Vægge. Endvidere et Vognskur med Porte samt et Vaskehus med Skorsten og en indmuret Kobberkedel paa 2 Tønder.

Alt med Bræddeloft og kalkede Vægge. Overalt Bræddegulv, engelske Vinduer, Fyldingsdøre og glatte Døre. 1,880 -

- c. søndre Bygning af Størrelse og Beskaffenhed som lit. b og ligeledes i 18 Fag indrettet til 4 Værelser, et Kabinet, et Køkken og et Spisekammer, alt med Bræddegulv og Gipsloft, Fyldingsdøre og glatte Døre samt engelske Vinduer. Fremdeles en Stald til 7 Heste. 1,630 -

- d. en halvtags Bygning for nordre Ende af lit a og for forrige Bygningsmaade indrettet til Lokum og Hønsehus. 200,-

- e. en ligedan Bygning af Tømmer og Brædder i to Dele til Lokum og derved 3 Fag Plankeværk. 60,-

- f. i Haven et Materialhus af Tømmer og Brædder med Straatag 100,-

- g. nord for lit. b er en Brøndkarm med Jernspil 100,-

- h. en Bygning nord for Stedet og med Enderne mod Øst og Vest, 10 Fag lang 5 Fag dyb og Mur og Bindingsværk med Straatag, indrettet til en Forstue 4 Værelser, 1 Pige og 1 Spisekammer, 1 Køkken samt 1 Fadebur og et Materialhus. Paa Loftet er to Værelser alt med Gips og Bræddeloft, Bræddegulv, gipsede og betrukne Vægge, engelske Vinduer og Fyldings- og glatte Døre. 1 Taffelovn, 2 Colonneovne, 1 Piedestallovn. 1,610 -
Samlet Vurdering 14,860 rdl.

BILAG VI

Announce i Berlingske Tidende for 19. september 1864 om auktionen samme dag over »Det for sin ualmindelig smukke Beliggenhed bekendte og i complet Stand holdte Landsted »Marienborg« paa Frederiksdal ved Lyngby Jernbanestation. ... Ejendommen bestaar der af en 2 Etages grundmuret Bygning og 2 Sidelænger, afgiver herskabelig Beboelse paa 14 Værelser med Entre og Qvistværelser, Stald til 7 Heste og Vognskuur til 4 Vogne samt enhver Udenomsbequemmelighed. I den ene Sidelænge findes endvidere en Leilighed paa 4 Værelser med Kjøkken. Den med megen Smag anlagte og i alle Maader særdeles veludstyrede Have med over 300 Frugttræer, Mistbænke, Blomsterhus m.v. samt Agerland Eng og Mose med Rørskær udgjør et Areal af ca. 12 Tdr. Land. I Haven findes Gartnerhus med 4 Værelser Kjøkken, Kælder og 2 Qvistværelser samt Badehus og Baadehavn med 2 Baade...

English Summary

translated by David Hohnen

The forest district that lies between Lake Lyngby, Lake Bagsværd and Lake Fure, some 9 miles northwest of Copenhagen, has been a popular resort for the inhabitants of the Danish capital for more than 300 years. Early in the 18th century the area used to be invaded in the summertime by people who rented rooms in the homes of the local residents, and many well-to-do people built themselves delightful country houses with beautifully laid-out gardens. Several of these have been preserved and are now scheduled, among them being Marienborg, since 1963 the summer residence of the Danish Prime Minister – a modest counterpart to England's Chequers. It is a simple, three-wing building occupying an elevated position on a headland and surrounded by a 24-acre garden which to the north, east and south slopes down towards the surrounding lakes and to the west is bordered by woods.

The main building was originally of one storey with a raised three-bay central part facing on to the garden and courtyard; the central axis runs east-west (page 9). It was built by Olfert Fischer, father of the Admiral of the Danish Fleet at the Battle of Copenhagen in 1801 and a director of the East Asiatic Company; the name of the architect is not known. Since its completion in 1744 the property has changed hands about 20 times – during the fluctuating economic conditions prevailing around 1800 at quite short intervals. In 1795 it acquired its name after Marie Lindencrone (page 31), wife of the then owner, and between 1804 and 1807 Jean de Coninck (page 39) carried out the alterations which resulted in its present appearance. Finally, in 1915, Vilhelm Skovgaard-Petersen had the original wings pulled down and replaced by new ones that were joined to the main building.

C. L. David, the well-known Danish barrister and patron of the arts who in 1945 set up the C. L. David Foundation and Collection as an independent institution attached to the Museum of Decorative Art, was from 1934 until his death in 1960 the last private owner of Marienborg. In his will he made the following stipulation: "I hereby bequeath my property Marienborg to the nation on condition that it be made over free of charge to Denmark's Prime Minister as a summer residence. On account of its situation, which is at once rural and yet close to the capital, it will presumably lend itself to the

purpose indicated. I have often wondered why a summer residence of this kind has not previously been placed at the disposal of the country's successive Prime Ministers, upon whose energies such great demands are made." After Marienborg had passed to the nation it proved necessary to undertake a thorough restoration, and seeing that no original interiors or decorations of quality had been preserved on account of the alterations carried out at the end of the 19th and beginning of this century, the Danish architect Peter Koch was given free hands. He went about his task with great skill, creating a home which has both dignity and warmth and which at the same time provides a suitable setting for political meetings. Included in the bequest was a good deal of period Danish furniture, and a number of paintings were lent by the Royal Museum of Fine Arts and other persons or institutions. Modern Danish arts and crafts, however, are also handsomely represented. This house, so very Danish in character as it is, and the beautiful garden, which somehow merges into its surroundings, provide good opportunities for much-needed recreation as well as serious discussions in a relaxed atmosphere.

